

Links en de Crisis

De economische crisis begint toe te slaan. Ondanks ongekende ingrepen door overheden, laten linkse organisaties in Nederland weinig van zich horen. Maar de gevolgen kunnen groot zijn en er liggen ook goede kansen voor alternatieven.

Op **zaterdag 13 december** is daarover een conferentie in Amsterdam.

Met informatie over de achtergrond van de crisis, inschattingen over het vervolg en discussie over de posities die de verschillende linkse organisaties in Nederland innemen.

Plek: Zaal HTIB, 1e Weteringplantsoen 2c Amsterdam 11.00-18.00 uur
Binnenkort meer details over het programma.

DES AVONDS AFTERPARTY:

EEN CRISIS-SPEKTAKEL ALS

BENEFIET VOOR DE KRANT KLASSE!

VANAF 21.00 UUR IN OCCI

(AMSTELVEENSEVEEG 134 A'DAM)

Colofon

Deze reader is samengesteld als achtergrondmateriaal bij de conferentie **Links en de Economische Crisis** (13 december 2008 te Amsterdam gehouden)

Samenstelling: Kees Hudig en Jan Vugts

Deze reader is te downloaden op www.globalalternatives.nl

3. Inhoudsopgave

5. De crisis als oplossing

Willem Hoogendijk

10. De tegenstrijdigheden van de huidige financiële crisis

Rodrigo Fernandez

13. Crisis Schept Ruimte Voor Andere Wereld

Lou Keune

15. Global players: mondiale shock-therapie

Rob Bleijerveld

18. Het rommelkapitalisme

Michel Husson

26. Verklaring Transnational Institute n.a.v. de G20-top

Transnational Institute

29. Krisis: geen dolkstootlegende over de crisis

Krisis

31. Pleidooi voor een ‘groene New Deal’

New Economic Foundation

33. LEVE DE CRISIS!

XminY Solidariteitsfonds

36. Bronnen

"De moeilijkheid zit 'em niet in de nieuwe ideeën maar in het ontsnappen aan de oude die stevig in ons verankerd zijn." John Maynard Keynes

De crisis als oplossing.

De financiële sfeer disciplineren, maar meteen ook de reële economie veranderen: van aanbod naar vraag

Willem Hoogendijk*

Een echte oplossing van de huidige financieel-economische crisis lukt alleen in samenhang met de andere 'tsunamis' die ons al enige tijd bedreigen: de klimaatopwarming, het gebrek aan water en een gezonde aardlaag, de verdunning van de ozonlaag en de afnemende biodiversiteit. En, van een andere orde, de op hol geslagen mondialisering, de militaire uitgaven wereldwijd, de armoede overal nog en de sociale ongelijkheid, zowel tussen Noord en Zuid als binnen naties. De overbevolking vormt ook een tsunami, maar voor de rijke landen slechts indirect, namelijk bij verhevigde immigratie uit de arme landen. Wij noemden ook altijd als dreigende tsunami de val van de dollar en inklappende aandelenbeurzen.(1)

In de geschiedenis van onze moderne economieën zien we, naast de oplopende en afnemende conjuncturele bewegingen, ook af en toe een flinke recessie optreden. In de laatste decennia werd echter in het algemeen een ernstige crisis niet meer voor mogelijk gehouden. Maar helaas. Waarom blijven recessies optreden? Omdat de aloude economie van de vraag een aanbodeconomie is geworden, met een door het geldsysteem geschapen groeidwang. Geld moet groeien, moet 'werken'. (Zoals het geld van Hanneke Groenteman waarvan zij in een radiospot voortdurend zegt dat het daarmee goed gaat....) Het wordt geïnvesteerd in bedrijven die dus voortdurend en maximaal produceren en afzetten. En dit in toenemende mate: de economische groei.

Zeer veel geld in omloop is door banken geschapen geld op basis van krediet. In een door deze geldvermeerdering aangejaagde concurrentie betekent een pas op de plaats voor een bedrijf al gauw zijn ondergang. Gevolg is dat het ontstane productivisme met zijn afzetsdwang een eveneens voortdurende en maximale consumptie vereist. Onze behoeften moesten oneindig worden en werden als zodanig ook uitgeroepen.(2) Elk obstakel in dit proces heeft onmiddellijk ernstige gevolgen. Een verhoging van de productiekosten (duurdere olie en grondstoffen, milieueisen) of een verlaging van de consumptieve bestedingen treft meteen bedrijven, distributeurs en winkels. Vandaar recessies.

De aanbodeconomie vinden wij heel gewoon; wij zetten er geen vraagtekens meer bij. Maar eigenlijk is zij absurd. Want gebaseerd op een voortdurende en zelfs toenemende consumptie, terwijl de ondernemers alsmaar meer moeten produceren of renderen. Wij zien er de absurditeit niet meer van in, want de meesten van ons verdienen ons brood in dat systeem. Het is als het ware onze natuurlijke omgeving geworden.

Enige jaren geleden begon er een recessie in Japan. Was het een financiële crisis? Nee, er werd minder geconsumeerd en meer gespaard. Dus daalde de verkoop van auto's, huizen en computers, de bouw stagneerde – op zich een normale zaak. Maar vanwege de algemene financieel-economische verwevenheid tastte een dergelijke kalmering meteen de hele economie aan. Wat veroorzaakte de recente crisis in de Verenigde Staten? Begon het in de financiële sfeer of was er een kleine inzinking

van de consumptie, een daling van de huizenprijzen of een verhoging van bepaalde productiekosten? Was het niet begonnen in de reële sfeer? Zeker, dat had repercussies in de financiële sfeer wat, met de specifiek Amerikaanse aspecten, de toestand meteen snel deed verslechteren. Er ontstond een implosie die de hele economie aantastte. Een grote rol heeft gespeeld, en speelt nog, die bancaire geldschepping die de productie en consumptie heeft opgepompt tot een riskant niveau, terwijl dat productivisme en die consumptie steeds afhankelijker werden van diezelfde aanjagende ballon.

De reactie, nu, van onze bewindsleden en industriekapiteins - allen de gevangene van de huidige economische constellatie - is deze te revitaliseren: even begrijpelijk als onverstandig. Als we de economieën van de rijke landen beoordelen met meetstokken die nu nog genegeerde kosten meenemen - ecologische en sociale -, dan krijgen we een negatieve uitslag. Dit was al het geval enige jaren voor de huidige economische teruggang.(3) Met een nog preciezer ecologische meetstok blijken onze economieën nog veel eerder negatief te zijn geworden. Te denken valt aan de ontbossing en de erosie die al enige millennia aan de gang is en aan het intensieve gebruik van fossiele brandstoffen sinds de helft van de 19^e eeuw. De rijke economieën zijn allang op hun retour! Hun groei is allang ... krimp! In dit licht is een traditionele stimulering van productie en consumptie, nog afgezien van wat ons antwoord op de klimaatverandering moet zijn, de totaal verkeerde weg. Integendeel moeten we nu de crisis aangrijpen om wakker te worden en een geheel andere richting in te slaan.

Vele milieumensen, anders-globalisten en critici van de doorgroei hebben de wereldeconomie altijd al een balloneconomie genoemd die op een dag zal leeglopen. En dat is nu aan het gebeuren. De grote kalmering, die zij wensen, valt hen nu in de schoot.(4) Die actievelingen die altijd geijverd hadden voor een zachte landing om een crash te vermijden, worden nu door de crisis overvallen. Het vervelende echter is dat daardoor nu ook de activiteiten van de reële economie worden aangetast die nuttig en noodzakelijk zijn. De crisis gooit meer overhoop dan zou gebeurd zijn met een geplande zachte landing.

Oplossing

Hoe het ook zij, de huidige commotie in de financiële sfeer mag niet afleiden van de noodzaak om de reële sfeer te hervormen. Volgens mij zou dat moeten inhouden de vervanging van de aanbodeconomie, die door het geld wordt voortgedreven en rampzalig uitpakt voor onze biosfeer, door de oude, beproefde economie gestuurd door de vraag – een vraag, weten we nu, die binnen de milieugrenzen blijft.

Het voorstel, dat ik daarbij al vroeger heb gedaan (5), betreft de flexibilisering van zowel de kapitaalvergoeding als van de arbeidsorganisatie. Veel vraag fluctueert, zodat het logisch is dat bedrijven eveneens kunnen fluctueren zonder meteen uit de *rat race* te vallen, zoals nu het geval is. Enerzijds moet dan ook de investeringsbeloning fluctueren, wat vraagt om een nauwere band tussen het bedrijf en zijn kapitaalverschaffer(s). Minder verkocht, wat normaal is? Dan ook minder geld naar de geldschieters zonder dat dezen meteen hun geld kunnen terugtrekken. De Zwitserse econoom H. Cr. Binswanger, oud-hoogleraar van de universiteit van Sankt Gallen, stelt de stichtingsstructuur voor waarin beide partijen zitten. Een aanvullend voorstel is om leningen te vervangen door deelnemingen, zodat renteverplichtingen, die gefixeerd zijn, dividenden worden die flexibel zijn. Dit lijkt me ook in de buurt te komen van het Islamitisch bankieren.(6)

Anderzijds dient ook de organisatie van het werk minder rigide te worden. Bij een verminderde productie of omzet voor een korte of langere tijd, moet het bedrijf soepel met minder mensen toch op een lagere pit kunnen doordraaien, of zelfs tijdelijk kunnen stoppen zonder definitief dicht te gaan wat

kapitaalvernietiging zou betekenen. Als de vraag aantrekt, kan het bedrijf weer op vollere toeren draaien. Dat betekent voor het merendeel van de werkers dat zij, naast hun hoofdbaan, een of meer andere betaalde banen hebben waar zij af en toe of regelmatig in terecht kunnen en waarmee zij vertrouwd zijn. Deze diversificatie van de activiteiten kan in principe gelden voor de hele actieve bevolking, ook voor de bazen en ondernemers zelf. Wij bijna allemaal flexwerkers! Het resultaat is een grotere arbeidsvariatie, wat vaak de wens van werkers is zoals de populariteit van uitzendbureaus ook laar zien. De meeste mensen hebben meer vaardigheden dan die hun hoofdbaan vraagt. Buiten het werk wordt heel wat afgeklust, gebouwd, gemoestuind, kinderen voorgelezen, luiers vervangen, gekookt, gesport met lastige pubers, aan alle mogelijke clubs meegedaan.(7)

Naast de gewone markt, zal een zekere planning nodig zijn om het werk in het publieke domein, maar ook bij private bedrijven, te bemensen. We hebben er al de arbeidsbureaus voor. Voorts zouden de grote investeringen onder democratische controle moeten komen. Ook daar hebben we al de organen voor, op gemeentelijk, provinciaal en nationaal niveau. Deze kunnen zich dan eindelijk eens met de economie gaan bezig houden.

De hier voorgestelde werkflexibilisering is heel wat anders dan de huidige flexibilisering die het bedrijfsleven nu wil, met tijdelijke arbeidscontracten en een soepele ontslagregeling. Ook gaat het verder dan de pools van werkers zoals die bestaan in de Rotterdamse haven en in Twente en waarvan bedrijven aanvullende werkkraft kunnen betrekken. Maar zulke verschijnselen zijn wel aanzetten tot een veel ruimere arbeidsdiversifiëring. Een normale situatie kan worden dat het merendeel van ons verschillende banen hebben gedurende de week, de maand, het jaar of zelfs over een langere periode. Dat hangt af van ieders hoofdbaan, van ieders principale economische bijdrage. (NB. Zorg is ook economisch werk!) Maar opgelet: *geen arbeidsflexibilisering zonder kapitaalflexibilisering!*

Uiteraard zijn er vele goederen en diensten continu nodig, zoals brood en melk, water en elektra, zeep en wc-papier, kranten en andere media, onderwijs en ziekenzorg, justitie en veiligheid. Daarvan is de vraag niet erg elastisch, zoals economen dat noemen. Dus in die sectoren zal de basisarbeidsbezetting stabiel zijn.

Het verrassende gevolg van de flexibilisering zal de *bevrijding van bedrijven en ondernemers* zijn - niet te verwarren met nog meer liberale ondernemersvrijheid waarvan de nadelen de voordelen wel erg snel aan het inhalen zijn. Van hun kant zullen de werkers een minder gestrest leven krijgen, interessanter en met meer variatie. En onze planeet zal bij vermindering van al ons driftig geproduceer weer wat lucht kunnen krijgen. Zodat op den duur kalmering en krimp van de economie zullen leiden tot weer echte groei! Na *The Inconvenient Truth* (bedankt, Al Gore) nu *The Happy News!*

Tweeledige strategie

De grote strategie om ons van de huidige economische domheid te ontdoen, zal tweeledig zijn. Enerzijds moeten we een kalmere weg uitzetten voor de traditionele, officiële sector met zijn productiesysteem dat, ondanks de crisis, nog altijd overspannen en dwingend is, en voor de buitensporige wereldhandel die daarbij ontstaan is.

Anderzijds moeten we daaronder een groene en sociale economie opbouwen – een economische ‘thuissector’ op menselijke schaal en zo zelfvoorzienend als redelijkerwijs mogelijk is. Hierbij kunnen we ons baseren op de talloze alternatieve oplossingen die al overal in de wereld gerealiseerd zijn of geprobeerd worden en die dragers zijn van hoop en vernieuwing. Inderdaad, de nieuwe maatschappij wordt in de oude geboren!

Beide operaties moeten tegelijk uitgevoerd worden, als communicerende vaten, het ene niveau stijgend terwijl het andere daalt. Uiteraard zal alles behouden worden wat in de officiële sector aan producten en technieken aan nuttigs en noodzakelijk is ontwikkeld. Echter, als we geen flinke breuk maken met de gewoonten van het verleden zal er maar weinig veranderen. Met een slechts wat groener en selectiever beleid blijven we recht op de afgrond aankoersen. Grote wonden vragen om flinke heelmesters.

Toch is het om strategische redenen vooral aangewezen om de parallelle basiseconomie (thuissector) op te bouwen, sterker dan de officiële sector aan te pakken die onder de Wereldhandelsorganisatie en de Europese Unie valt. Deze sector lijdt immers al behoorlijk onder de recessie, en vele mensen en ook de staat zijn er nog geheel afhankelijk van. We moeten vermijden om rancuneuze gevoelens onder de bevolking, voedsel voor populistten, te versterken. Bovendien zal een stevige thuissector de vele werkers, die nog door de officiële sector uitgestoten zullen worden, zinvol kunnen opvangen. In die sector niet langer het gehannes met werktijdverkorting. Het vangnet omgevormd tot de gekalmeerde maar zekere en rampbestendige productiesector.

Wel weer is mogelijk op de officiële sector, sterker dan nu, groene druk uit te oefenen en geplande ouderwetse investeringsplannen (voor kolencentrales, autowegen, vliegvelduitbreidingen e.d.) om te buigen naar meer intelligente, op duurzaamheid gerichte projecten. Daarbij zullen helpen de vergroening van de fiscus en het in producten en plannen opnemen van nu nog genegeerde kosten (ecologische en sociale), zodat “prijzen eindelijk de waarheid gaan vertellen”, zoals de Duitse milieuvorvechter E. von Weizsäcker en velen met hem al jaren bepleiten.

Niet verbonden met het mondiale casino, zal de thuissector gekenmerkt worden door een relocalisering van de economie, met als nieuwe bedrijvigheid vooral de vervanging van import voor zover deze nuttig en noodzakelijk is. Iedereen zal er werk vinden naar vermogen, terwijl dat werk ‘van henzelf’ is en niet langer voor extern kapitaal of andere externe belangen. En iedereen is ook echt *iedereen*. Werkloos? Wordt een woord uit het verleden! In een dergelijk gedemocratiseerde en meer ‘eigen’ economie zullen de beloningsverschillen ook wat normaler kunnen worden dan nu het geval is. Cruciaal is immers het herstel van gemeenschapsgevoel en saamhorigheid. Anders lopen de noodzakelijke veranderingen op niks uit.

De andere economie zal gebaseerd zijn op onze vraag, een ecologisch verantwoorde vraag, met de beschreven flexibele arbeidsorganisatie. Het geld wordt getemd van meester tot dienaar, van opjager tot een beheerst smeermiddel. Mogelijk moeten we gaan werken met regionale munten, zoals momenteel al, in reactie op een doorslaande globalisering, op vele plaatsen in Duitsland ontstaat. Aldus blijft de koopkracht regionaal beter behouden en wordt de leegloop van het platteland, die je overal ziet, tegengegaan.

Hoofdactiviteit zal de biologische land- en tuinbouw zijn. Een belangrijke technologische transformatie in de gekalmeerde en slimmer georganiseerde economie moet ons voorbereiden op de periode als de olie op is. In Engeland is hiertoe al een hele beweging onder bewoners ontstaan, *Towns in transition*, die ook in andere landen, waaronder het onze, navolging krijgt.(8)

Zonder twijfel zal men ons protectionisme verwijten. Maar wij bepleiten deze regionalisering, als antwoord op die doorgeslagen en daardoor kwetsbaar makende mondialisering, voor alle delen van de wereld. Bovendien, wat wordt er nu zo naarstig geprotegeerd? De kapitalen die overal door de wereld vliegen op zoek naar het hoogste rendement, stevig beschermd door de liberale ideologie!

We zijn niet tegen een zekere mate van globalisering en handel, zeker niet tegen een evenwichtige en rechtvaardige handel. Maar teveel kan schadelijk worden. *You can have too much of a good thing* ! Het geldt ook voor concurrentie, kredietverlening en innovatie.

De noodzakelijke omslag, die groenen, andersglobalisten en dergelijke progressieven al enige tijd voorstaan, kan bevoordeeld worden door de huidige crisis. Echter is een belangrijke kwestie de eerlijke verdeling van de koek als deze koek niet verder groeit, ja krimpt. De emancipatie was immers altijd grotendeels betaald, niet zozeer met eerlijk delen als wel met economische groei, met meer productie en consumptie. Crisis of niet, voor onze overleving zullen de rijke landen drastisch moeten versoberen. Ondanks de injecties van onze bewindslieden gaat de crisis daar nu op aan sturen. Op zich is dat niet zo dramatisch, zeker als we bedenken dat met de huidige milieuaantasting onze economieën helemaal niet meer groeien. Maar de crisis en de daarbij optredende krimp zullen onze maatschappij op de proef stellen. De weg naar een duurzame wereld zal gaan langs sociale spanningen en politieke strijd. Laten we hopen dat de mensen van goede wil talrijk zullen zijn en zullen zorgen voor een vreedzame omslag.

Omwille van niets minder dan onze overleving staan we voor een nog grotere stap in onze geschiedenis dan toen onze verre voorouders van jagen en verzamelen op landbouw overgingen. De stap van een cowboyeconomie naar een ruimteschipeconomie. In sommige talen betekent crisis ook kans. Wij worden nu uitgedaagd om een volgende stap te zetten op het smalle maar inspirerende pad van de menselijke beschaving.

-
1. Oa. in het artikel *Let's Stop the Tsunamis – The innovative road to real sustainability and social revival*. (2005)
 2. Vele behoeften komen voort uit voorafgaande ontwikkelingen en worden eigenlijk aan ons opgedrongen. De vele pseudo-oplossingen laten de onderliggende oorzaken onverlet zodat nieuwe 'behoeften' voortdurend aangemaakt worden, ten pleziere van het productiesysteem. We noemen ons een consumptiemaatschappij, maar de consumptie is een afgeleide van de productie; wat weer niet wegneemt dat we tot actieve consumenten zijn gevormd, of zo zijn geworden.
 3. De eerste onderzoeken werden in de jaren '80 al uitgevoerd in de V.S. (Cobb & Holstead), Engeland (Jackson & Marks), Duitsland (Diefenbacher) en in ons land bij de V.U. (Verbruggen c.s.).
 4. Voor kalmering of zelfs krimp (materiele krimp) hebben economen als Hueting, Pen, Goudzwaard, de Lange en Opschoor al vroegtijdig gepleit. Een opstap naar drastische economische verandering: de Verklaring van Tilburg, www.economischegroei.net
 5. *The Economic Revolution - Towards a sustainable future by freeing the economy from money-making*. International Books, 1991/1993. 208 p. Vertaald in het Indonesisch en Tsjechisch. Een Franse editie is in voorbereiding. De Nederlandse versie bestaat uit twee delen. I. *Economie Ondersteboven* (De ketterse analyse) & II. *De Grote Ommekeer* (Oplossingen), evenals het Engelse boek verkrijgbaar via www.aarde.org Aldaar ook meer artikelen.
 6. In zijn bijdrage tot de bundel *Geld und Wachstum* (1995), ondersteunt Binswanger mijn voorstel tot de flexibilisering van schulden. In April 2008 was er in Parijs een internationale conferentie over *Degrowth*. De verzamelde bijdragen vormen een pioniersbundel. Titel van mijn bijdrage: *Let's liberate our economies! From supply back to demand*. (www.degrowth.net)
 7. Wellicht is het nuttig om hierbij de invoering van een basisinkomen te overwegen.
 8. Het streven naar regionale voedselvoorziening groeit. In Utrecht bloeit Lekker Utrechts. In een Dordtse wijk zijn er al drie buurtmoestuinen. Regionalisering ook voor energie, bouw materiaal en hergebruik. De site van de Nederlandse afdeling van Towns in Transition is www.transitiontowns.nl

* Willem Hoogendijk is medewerker van Stichting Aarde, van de werkgroep Voor de Verandering – Alternatieven voor het neo-liberalisme en van het Franse tijdschrift over krimp *Entropia*. (wh@aarde.org)

De tegenstrijdigheden van de huidige financiële crisis

Een overschot van besparingen, te veel schulden en te weinig investeringen

Rodrigo Fernandez* schreef deze schets al begin oktober, toen de crisis dus net lekker op gang kwam.

Nooit meer lunchen

Het gaat slecht met de lunchrooms en restaurants in het financiële hart van Londen. Sinds een jaar heeft er in de kantoorgebouwen van de grote investeringsbanken een cultuuromslag plaatsgevonden. Geen grote reorganisaties dit keer maar een gevoel van angst om maar geen zwakkeling te zijn, zo eentje die gaat lunchen. Die werknemers maken namelijk een grote kans hun baan te verliezen, nu banken het ene verliesgevende kwartaal na het andere beleven.

Toen Thatcher in 1986 de city in één klap dereguleerde en daardoor veel buitenlandse - maar vooral Amerikaanse banken - met veel ellebogenwerk de Britse markt innamen, spraken velen schande. Het was het einde van het 'gentlemanly capitalism', het gezellige Britse 'old boys' netwerk met zijn tradities en ellenlange lunchpauzes. Hiervoor in de plaats kwamen de geoliede machines van de andere kant van de Atlantische Oceaan.

22 Jaar later is er veel veranderd in de financiële wereld. Niet alleen in Londen maar wereldwijd zijn sinds de jaren '70 de waarden in de verschillende financiële markten verhandeld worden, onophoudelijk en in een steeds hoger tempo gegroeid. Het lijkt wel een exponentiële groei van vraag en aanbod. Waar komt dat toch vandaan? En hoe zit dat met de huidige 'krediet crisis' die in respectabele zakenkranten door sommige commentatoren wordt vergeleken met de krach die voorafging aan de depressie van de jaren 30'?

kapitaal aan banden

In de naoorlogse Bretton Woods periode (genoemd naar het conferentieoord waar in 1944 een internationale politiek voor de valuta-transacties werd afgesproken) was de mobiliteit van kapitaal beperkt. Het fenomeen dat we nu kennen als "flitskapitaal" was toen iets uit het verre verleden, van vóór 1929. Beleidsmakers en politici hadden geleerd van de jaren van chaos en oorlog uit de eerste helft van de 20e eeuw. De sociaal-democratie had om een nationaal georiënteerd economische beleid te voeren, het kapitaal aan banden gelegd en protectionistische muren om de landsgrenzen opgeworpen.

Toen deze gouden periode tot een eind kwam en de bewegingsvrijheid van het kapitaal in de jaren '70 toenam, begonnen tal van zaken in beweging te komen: de omzet en winst van de banken, de totale kredietverlening, de omzet en nieuwe emissies op de beurs en de obligatie-markt. Het verhaal gaat echter veel verder dan alleen steeds grotere kapitaalstromen. Er is sprake van een kwalitatieve verandering.

Nieuwe spelers

In de eerste plaats zagen we het ontstaan van nieuwe, grotere en complexe financiële spelers. Na de beurskrach van 1929 werden beurshandel, kredietverschaffing en verzekeringsactiviteiten gescheiden zodat het omvallen van één sector niet de andere sectoren zou meetrekken. Deze splitsing kwam door fusies geleidelijk tot een einde en we zagen hoe een aantal strategisch geplaatste investeringsbanken in het centrum van een nieuw financieel web terecht kwamen.

Een tweede tendens was de spiraal van dereguleren en privatiseren die nationale staten concurrenten van elkaar maakte. Landen volgden elkaar in het wegnemen van obstakels voor financiële transacties. Een bundeling van ICT hardware, software, nieuwe handelstechnieken en nieuwe wiskundige en natuurkundige methoden in de financiële wereld, zette een hoop in beweging. Op grofweg twee fronten vonden innovaties plaats die uitmondde in steeds grotere markten. Eén front was het managen van risico's en het afdekken van fluctuaties in wisselkoersen, rente en prijzen in de markt voor derivaat-‘producten’ (afgeleide producten zoals opties). Het andere front was de toevoeging van nieuw te verhandelen waarden door middel van ‘securitisatie’, oftewel het doorverkopen van bundels leningen (zoals bijvoorbeeld hypotheekleningen) waarbij in de aankoopsprijs de toekomstige winst is verdisconteerd. Deze bundels worden zelf ook weer voorwerp van handel. Er ontstaat dus niet alleen een handel in geld en leningen, maar ook in rechten daarop. De afstand tussen het financiële ‘product’, als handelswaar tot de eigenlijke economische activiteit wordt steeds groter.

Een laatste tendens was de transnationalisatie van de financiële markten en een steeds grotere concentratie van activiteiten en innovatieve clusters in New York en Londen.

wereldsysteem

Deze bundeling van veranderingen geven in principe alleen oppervlakteverschijnselen aan. De achterliggende causale relaties of het historische mechanisme worden niet meteen duidelijk. We zien een groei van de financiële waarden ten opzichte van de tastbare economie. De kloof is alleen maar verder gegroeid. De een wordt gemeten in biljoenen en de ander in ouderwetse miljarden. Giovanni Arrighi heeft het theoretische kader van wereldsysteemtheoretici als Fernand Braudel en Immanuel Wallerstein verder ontwikkeld. Hij ziet overeenkomsten met perioden uit het verleden. In navolging van Gunter Frank, Braudel en Wallerstein beschouwt Arrighi het kapitalisme ouder dan het industriële tijdperk. In zijn analyse zien we sinds de 15e eeuw vier accumulatie cycli. Deze perioden kennen allemaal een periode van kapitaalsaccumulatie door middel van het vergroten van de inzet van arbeid, kapitaal en grondstoffen. Na deze periode van materiële expansie volgt een periode waarbij financiële activiteiten gaan overheersen. In Amsterdam was dit de gouden eeuw en de opkomst van de rentenierseconomie. In deze periode worden financiële activa belangrijker dan investeren in productie en handel en komt elders een nieuwe economische macht op waar het hegemone centrum in gaat investeren. Zo financierde Amsterdam de opkomst van Londen en de Britse industriële revolutie. Later waren het de Britse banken die in de tweede helft van de 19e eeuw het industriële wonder in de VS financierden. Als we nu naar China kijken, worden de parallellen met het heden duidelijker.

Daarnaast kunnen we een aantal ingrediënten opnoemen die specifiek van deze tijd zijn. Het eerste punt is de toenemende schaarste van natuurlijke hulpbronnen, waardoor de tastbare economie van een conjuncturele in een structurele crisis terecht kan komen. Het tweede punt is de opkomst van reusachtige spaarpotten in de vorm van institutionele beleggers en hiermee samenhangend het probleem van te veel spaargeld.

Spaarpotten

Ik beperk me nu tot de institutionele beleggers. Hun groei heeft verschillende oorzaken. Het is daarbij belangrijk om te zien dat ontwikkelde economieën een institutioneel verschillend types kapitalisme hebben. De verschillen worden duidelijk als we de grootte van pensioenfondsen, kapitaalmarkten, banken, enz. tegenover elkaar zetten (** zie plaatjes hier: <http://www.globalinfo.nl/images/ppt/081110-fernandez-explainingthecreditcrunch.ppt> **). De totale tegoeden van institutionele beleggers verdubbelden van (14 biljoen dollar) 59% van het wereldproduct in 1990 naar (39 biljoen) 125 % van de wereldeconomie in 2000. Schattingen van tegenwoordig gaan uit van 70 biljoen dollar.

De grootste spaarpotten vinden we bij pensioenfondsen en de relatief snelste steigers vinden we bij de staatsfondsen uit China en olierijke staten. Deze spaarpotten, en dan in het bijzonder hun grootte, zijn een nieuw fenomeen. Terwijl het primaat van financiële instituten ligt bij de rol van intermediair en kredietverschaffer, groeien deze spaarpotten onafhankelijk van het macro-economisch proces.

De grootte van de beleggingen van deze reuzen hebben gaandeweg tot een schaarste aan verhandelbare financiële (beleggingsobjecten) tegoeden geleid. In de jaren '80 waren het vooral de staatsobligaties die deze honger stilden, in de jaren '90 de ICT beurshausse en vanaf 2000 zien we een verdere groei van verpakte (gesecuratiseerde) en verhandelbare schuld. Deze schuldbewijzen worden niet door banken uitgegeven maar door een web van tussenliggende spelers waarbij de handel en de omzet voorop staat en de relatie tussen risico en prijzen gaandeweg verloren is gegaan. Kortom de druk van institutionele beleggers om steeds grotere hoeveelheden financiële waarde op te potten, en de daaruit volgende schaarste van financiële producten heeft een grotere schuld bij huishoudens, bedrijven en overheden mogelijk gemaakt (***) zie grafiek <http://www.globalinfo.nl/images/ppt/081110-fernandez-explainingthecreditcrunch.ppt> ***). Andermans schuld is een belegging geworden. Deze schuld en de tussenliggende markt om deze te verhandelen aan institutionele beleggers is de kern van de huidige "hypotheekcrisis".

ankeilers:

andermans schuld is een belegging geworden

politici hadden geleerd van de jaren van chaos en oorlog...

* Rodrigo Fernandez is werkzaam aan de Universiteit van Amsterdam

Crisis Schept Ruimte Voor Andere Wereld

Lou Keune*

In het publieke debat over de kredietcrisis overheerst de opvatting dat die heel erg is. En die 'ergernis' wordt versterkt door de paniek die een aantal spelers (waaronder beurshandelaren en beleggers) bevangen lijkt te hebben.

Opeens blijkt het mogelijk om met initiatieven te komen waarvoor door mensen gepleit werd die al sinds de jaren zeventig zeer kritisch waren over het neoliberale model. De econoom John Kenneth Galbraith, om iemand te noemen, is uit zijn graf opgestaan, in de persoon van zijn zoon. Wie had kunnen denken dat nu zelfs bankiers zouden pleiten voor nationalisatie? Nog breder is de stroom van voorstellen die gaan in de richting van verregaande controle op het financieringskapitaal. Daarbij wordt ook bepleit om de werkingssfeer van banken en andere financiële ondernemers te beperken, bijvoorbeeld hun bevoegdheid tot creatie van geld aan banden leggen. En plots is er geld genoeg, verregaande en miljarden verslindende ingrepen worden mogelijk gemaakt nu de toestand als zeer ernstig en bedreigend wordt ervaren.

In de mêlee van geluiden wordt ook afstand genomen van het neoliberalisme. Toen wij eind jaren negentig begonnen met het initiatief 'Vóór de Verandering - Alternatieven voor het neoliberalisme' waren er heel wat mensen, ook uit linkse hoek, die dat afwezen alleen al vanwege het gebruik van de term 'neoliberalisme'. Het waren toen de hoogtijdagen van de ICTboom, en de bomen groeiden tot in de hemel en verder. Hoezo inperken? Privatiseren, dereguleren, liberaliseren, fuseren, dát waren de parolen. Natuurlijk waren er mensen als Eveline Herfkens die oog hadden voor de mogelijke negatieve bijeffecten. Maar ja, dat was ook voor haar geen reden om het model ten principale ter discussie te stellen. Integendeel, het model was goed, en voor dergelijke bijeffecten moesten er vangnetten en zo komen. Leve de WTO!, leve de Wereldbank!, leve het IMF!, leve de EU-grondwet! en leve al die ondernemers die zeiden zich in te zetten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen!

Wat daar bij komt is dat nu van alles als betrekkelijk wordt beschouwd. Honderden miljarden euro's en dollars en yens verdampen in één week. Hoe dikwijls hebben mensen als Willem Hoogendijk niet betoogd dat al die creatie van geld, en de daaruit voortvloeiende groeidwang, averechts werkt, schijnwelvaart oplevert.

Volgens berekeningen van de VN is zo'n 30 % van het Nederlandse nationale inkomen overbodig, althans uit oogpunt van welzijn. Maar ja, die 100 % 'welvaart' legt wel voor de volle 100 % en meer beslag op mensen en de natuur. Vandaar dat de mondiale inkomensongelijkheid alsmaar groeit, vandaar dat als wij zo doorgaan wij over enkele decennia een tweede aardbol nodig hebben. Hoezo is dat neoliberale model een succes? Een mislukking, kun je beter zeggen.

Is dat reden om ons, vroege critici van het neoliberalisme, te wentelen in ons grote gelijk? Natuurlijk niet. Want deze crisis brengt, zeker op de korte termijn, veel mensen in grote problemen. Zie maar al die mensen in de VS die uit hun huizen gezet zijn en nu op een van die desolate campings wonen of nog erger. Denk aan al die mensen die hun baan verloren hebben of dreigen te verliezen. Hoeveel mensen in Nederland liggen nu 's nachts in hun bed te piekeren? Hoeveel mensen in ontwikkelingslanden komen nu van de regen in de drup omdat hun economieën verstrengeld zijn geraakt met die van de 'oude' centrumlanden. Zelfs reuzen als China en Brazilië voelen het spook naderen, in China zijn de eerste fabrieken van consumentenartikelen al gesloten. Overigens is het de vraag in hoeverre deze crisis op den duur niet een zegen kan worden voor veel ontwikkelingslanden.

De loskoppeling van de wereldeconomie na de depressie in de jaren dertig en veertig leidde tot positieve impulsen voor de interne ontwikkeling, zoals de eigen industrie. Vandaar dan ook dat bijvoorbeeld Argentinië na de Tweede Wereldoorlog tot de rijke landen werd gerekend. Daarvan is nu dankzij de toename sinds de jaren vijftig van de externe handels- en investeringsafhankelijkheid niet veel meer over. Misschien leidt ook deze crisis tot nieuwe alternatieven voor het schadelijke 'exportgeleide' ontwikkelingsmodel.

Een tweede reden dat wij ons niet moeten wentelen in ons gelijk is dat deze crisis ons voor een nieuwe verantwoordelijkheid stelt. Wij hebben natuurlijk veel mooie ideeën over een andere economie en over hoe het anders zou moeten en kunnen. Voor een deel praktiseren wij die ideeën ook. Maar wat zeggen wij als ons gevraagd wordt wat te doen? Wat te antwoorden als Bos of Balkenende belt en advies wil? Wat, als de buurvrouw zegt radeloos te zijn en om raad vraagt? Die en andere vragen moeten wij kunnen gaan beantwoorden, en dan niet meer alleen in de eigen parochies maar ook in het echte publieke debat.

*Lou Keune is verbonden aan de Universiteit van Tilburg, en lid van de Werkgroep Vóór de Verandering - Alternatieven voor het Neoliberalisme www.globalalternatives.nl

Global players: mondiale shock-therapie

Op 15 november hielden de G20-landen in Washington een bijeenkomst over de wereldwijde financiële crisis. Uit de eindverklaring blijkt de onwil om te breken met het huidige financiële en economische systeem. Ondertussen ondervinden de meeste ontwikkelingslanden in toenemende mate de negatieve gevolgen van het exportgerichte en geliberaliseerde economische model dat hen door Wereldbank, IMF en WTO is opgelegd

(door Rob Bleijerveld)

(Op globalinfo.nl is een uitgebreider versie van dit artikel met noten te vinden)

Algemeen wordt nu erkend dat de huidige crisis het falen en de zwaktes van de financiële en economische architectuur en van de internationale financiële instellingen aantoont. De bijeenkomst van de G20 landen van 15 november leverde geen daadwerkelijke aanzet op voor een nieuw financieel systeem. Er werden tal van aanbevelingen gedaan voor maatregelen op de korte en middellange termijn, maar die werpen eerder nieuwe problemen op dan dat ze oplossingen bieden. Zo worden klimaatverandering, energiezekerheid, voedselzekerheid en de bestrijding van armoede en ziekten wederom benaderd vanuit dezelfde principes van open handels- en investeringsmarkten, concurrentieverhoudingen en economische groei die de huidige crisis hebben veroorzaakt. Daarnaast mag de verbetering van de regulering van de financiële systemen volgens de G20 niet leiden tot "overregulering" die de economische groei zou kunnen belemmeren en de kapitaalstromen verder zou verminderen. Volgens de actiegroep Bretton Woods Project loopt de G20 het risico de fouten van de Azië-crisis van 1997 te herhalen.

Handel en financiën

De G20-landen zeiden ook te streven naar het vaststellen van een raamwerk voor de onderhandelingen van de Wereldhandelsorganisatie WTO vóór eind 2008. Dat moet volgens hen een succesvolle afsluiting van de Doha Ontwikkelings Ronde van de WTO in 2009 mogelijk maken. De voorzitter van de WTO wil daadwerkelijk medio december een ministerstop houden om de G20-wens mogelijk te maken. Critici gaan er van uit dat de WTO en de G20 (net als na de aanslagen van 11 september) het schokeffect van de huidige financiële crisis zullen misbruiken om op die top controversiële handelsvoorstellen door te drukken die in hun eigen belang zijn. De voorstellen zullen echter zeer negatief uitpakken voor de meeste ontwikkelingslanden.

Via de internationale handel worden de economische gevolgen van de financiële crisis steeds meer voelbaar voor de ontwikkelingslanden. Ze zijn zeer kwetsbaar doordat Wereldbank en IMF hen vele jaren geleden een exportgeleide en pro-liberaliseringseconomie oplegden, in stand gehouden door WTO en de rijke landen. Het lukte de meeste ontwikkelingslanden niet om uit deze val te ontsnappen door te profiteren van de export en hun economieën veelzijdiger en sterker te maken. Niet verdere marktopening op handelsgebied - zoals de G7 en WTO steeds beweren - maar ingrijpende hervormingen van de internationale financiële architectuur zijn hiervoor de sleutel.

'shock and awe' voor ontwikkelingslanden

Hoe ondervinden de ontwikkelingslanden de huidige crisis? Ten eerste via de handelsfinanciering. Banken zijn in toenemende mate terughoudend om - tegen een vergoeding - garant te staan voor betalingen voor handelsgoederen door importeurs (ondanks de kredietwaardigheid van exporteurs in ontwikkelingslanden). De banken stellen steeds hoger eisen en de garantiebedragen worden steeds lager. De situatie is vooral een probleem voor landen en exporteurs die de laatste twintig jaar een niche-positie verworven hebben binnen wereldwijde productieketens. Ze zijn als producenten op hun beurt namelijk weer afhankelijk van de levering van grondstoffen of half-producten door andere exporteurs. Het wereldwijde tekort aan handelskrediet (geschat op 25 miljard dollar) zal nog meer toenemen.

Ten tweede via de handelsverzekering. Exporteurs in arme landen kunnen niet als de multinationale ondernemingen zelf het risico dragen van wanbetaling door een importeur en hebben de hulp nodig van verzekeraars. Het opdrogen van bankkredieten zorgt echter voor oplopende verliezen bij de handelsverzekeraars. Er lijkt paniek uitgebroken te zijn en niet-verzekerbare bedrijven (waaronder zelfs hele grote als General Motors, Woolworths en Ford) staan nu op een zwarte lijst. Er ontstaat een vicieuze cirkel: verzekeraars beoordelen de kredietwaardigheid van een land van herkomst als negatief als banken geen handelskredieten verstrekken en banken lenen op hun beurt geen geld uit indien er geen verzekeraar is. Opkomende economieën als Brazilië en India reageerden snel en verstrekten 'eigen' bedrijven extra krediet, maar andere landen kunnen dat niet doen.

Prijseffecten

Na jaren van daling stegen de grondstofprijzen tussen 2002 en 2007 sterk. Door de wereldwijd afgenomen vraag en economische groei zakten ze dit jaar weer zeer snel en aanzienlijk. Hoewel de lagere prijzen voor voedsel en olie enige verlichting bieden aan importafhankelijke ontwikkelingslanden, zijn ze een probleem voor exportafhankelijke landen. Slechts weinig exporterende ontwikkelingslanden hebben werkelijk kunnen profiteren van de 'boom' door hun economie aan te passen (meer diversiteit, waardevergroting van hun exportpakket, industrialisatie). Daardoor hebben de meeste landen geen reserves of 'stootkussen' om de schokken van de crisis op te vangen.

Indirecte gevolgen

Er zijn ook een aantal indirecte gevolgen van de afgenomen exportopbrengsten.

* Zo leidden de extra verdiensten tijdens de 'boom' van 2002-2007 vaak tot een onevenwichtige risikoverdeling tussen staat en particuliere (buitenlandse) onderneming bij de uitvoering van infrastructurele werken. Bij mislukking van de projecten is het vaak de staat (en indirect de bevolking) die aanzienlijke schadevergoedingen moet betalen of schade leidt. Dat geldt ook vaak bij Wereldbank-projecten.

* 'Lageinkomens'-landen met een lage of middelgrote schuld zijn zeer kwetsbaar voor exportschokken en door de huidige crisis moeten ze weer gaan lenen. Dat laatste geldt ook voor een groeiende groep

'middeninkomens'-landen die kampen met de afnemende grondstofprijzen.

* Tijdens de 'boom' groeiden de buitenlandse investeringsstromen (FDI) in die landen met veel natuurlijke hulpbronnen en grondstoffen. Maar deze stromen droogden ook weer snel op toen de prijzen onderuit gingen. FDI is inderdaad geen stabiele financieringsbron en juist als de arme landen inkomsten van buiten dringend nodig hebben, verdwijnen ze.

* De financiële crisis maakt duidelijk dat een land niet echt kan profiteren van handel indien een systeem om de omruilwaarde van de eigen munt te stabiliseren, ontbreekt. Brazilië, Mexico en Zuid-Korea moesten grote nationale bedrijven redden met 'duur' geld toen die het IMF-advies opvolgden om deel te nemen aan hedge-constructies waar met derivaten werd gegokt op waardeveranderingen van de dollar. En de munten van landen die afhankelijk zijn van export van hun grondstoffen dalen in waarde als de grondstofprijzen dalen.

Handel in financiële diensten

Bestaande handels- en investeringsakkoorden leggen grote beperkingen op aan regeringen om geschikte maatregelen te treffen om de gevolgen van de crisis tegen te gaan. En in tegenstelling tot wat WTO-voorzitter Lamy beweert, leidt verdere liberalisering van financiële diensten niet tot de invoer van vers kapitaal in ontwikkelingslanden (maar juist tot uitstroom van geld door buitenlandse banken). Landen die hun financiële dienstenmarkten meer hebben afgeschermd, blijken nu beter bestand te zijn tegen de effecten van de crisis. Degenen die dat niet deden, ondervinden de schadelijke gevolgen van het wanbeleid van de banken uit de rijke landen. Zij hebben zelfs niet het recht op toezicht als die banken zich in hun land willen vestigen.

Het dienstenakkoord van de WTO, GATS, staat zelfs niet toe dat regeringen een verbod uitvaardigen op de handel in (riskante) financiële producten, een van de oorzaken van de huidige crisis. Het is hen niet toegestaan om naar eigen keuze regulering in te stellen of om bestaande (slechte) regels af te schaffen. Iets dergelijks is ook te vinden in het EPA-akkoord dat de EU voor tekening heeft voorgelegd aan de APC-landen.

Roll-back

Deze tijd van grote crisis is bij uitstek geschikt om radicale eisen te stellen voor verandering: het ongedaan maken van onrechtvaardige regels en maatregelen, de drastische hervorming van handels- en investeringsverdragen, en de drastische hervorming van beleid, mandaat en besluitvormingsstructuur van de internationale financiële instellingen.

Het rommelkapitalisme

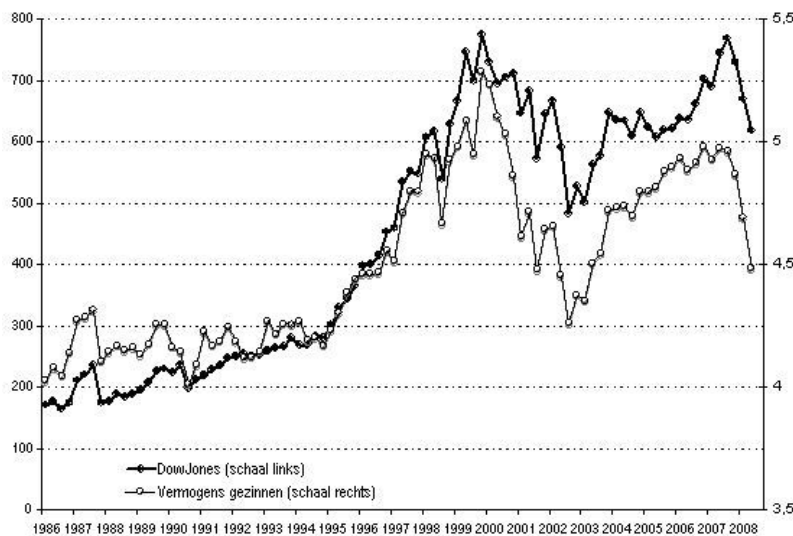
Geschreven door Michel Husson/Uitpers (2dec 2008)
Bron: <http://www.globalinfo.nl/content/view/1768/1/>

De financiële en economische crisis raakt de fundamenten van het neoliberaal kapitalisme. Het gaat al maar sneller, en niemand kan zeggen waar dit toe leidt. Met dit artikel wil ik het verloop van de crisis niet volgen, maar enkele sleutels voorstellen om de crisis te begrijpen, en tonen waar het sociaal om draait (1).

Deze vertaling verscheen op uitpers.be

De complexiteit van de crisis is duizelingwekkend, maar we kunnen de belangrijkste mechanismen aanduiden (2) (3). Het begint met het bestaan van een aanzienlijke massa "vrije" kapitalen, op zoek naar maximale rendabiliteit. Nu en dan ontdekken deze kapitalen een nieuwe goudader, wat een goldrush doet ontstaan: iedereen werpt zich op deze rendabele sectoren zodat de prijzen er stijgen en het aanvankelijk optimisme bevestigd wordt, nieuwe kapitalen toestromen, enz. Wie zegt dat dit niet kan blijven duren wordt belachelijk gemaakt, want de feiten spreken hem tegen.

Grafiek 1 De beurs en het vermogen van de gezinnen in de VS

Grafiek 1 toont het verloop van dit verhaal: de beurscrash van 1987, gevolgd door een tweede in 1990. Rond 1995 beginnen de beurskoersen waanzinnig te stijgen in het kader van de zogenaamde "nieuwe economie". Deze zeepbel barst in 1998 na de crisis in Zuidoost Azië en Rusland – en het failliet van LTCM in de VS – slechts gedeeltelijk, maar in 2000 is het goed raak. Twee jaar later begint een nieuw piramidespel, dat in juli 2007 uitloopt op de crisis van de rommelhypotheken.

Om deze opeenvolgende zeepbellen mogelijk te maken volstaat het niet dat er vele kapitalen beschikbaar zijn, maar mag er ook geen regulering zijn die het ontstaan van zeepbellen verhindert.

Van het virtuele naar het reële

Het scenario van de huidige crisis doet verschillende vragen rijzen. De meest fundamentele is hoe de virtuele economie en de reële economie met elkaar in verbinding staan.

Financiële activa hebben een "waarde". Als ik 1 miljoen aandelen bezit die elk 100 euro waard zijn ben ik 100 miljoen euro rijk. Als mijn aandelen in waarde verdubbelen verdubbelt mijn rijkdom. Maar

dergelijke cijfers geven slechts de virtuele rijkdom aan van mijn financieel patrimonium. Winst of verlies worden maar reëel op het ogenblik dat ik mijn aandelen probeer te verkopen om met het geld een reëel goed te kopen, bijvoorbeeld een huis.

De beurskapitalisatie, dus het optellen van de totale waarde van alle verhandelde aandelen, heeft geen zin. Beurzen zijn secundaire markten waar de aandelen van een bedrijf verkocht worden voor aandelen van een ander. Vraag en aanbod bepalen de onderlinge waardeverhoudingen. Maar het globale koerspeil is tot op zekere hoogte een kwestie van afspraken. Men zou alle prijzen van alle aandelen met duizend kunnen vermenigvuldigen, alsof ze uitgedrukt zijn in een apart soort geld, losgekoppeld van de reële prijzen, waarbij de onderlinge verhoudingen tussen de aandelen niet wijzigen. Men zou dan aan de ene kant een reële economie hebben die aan een gezapig tempo groeit, en daarnaast een financiële sfeer met exponentiële groeicijfers.

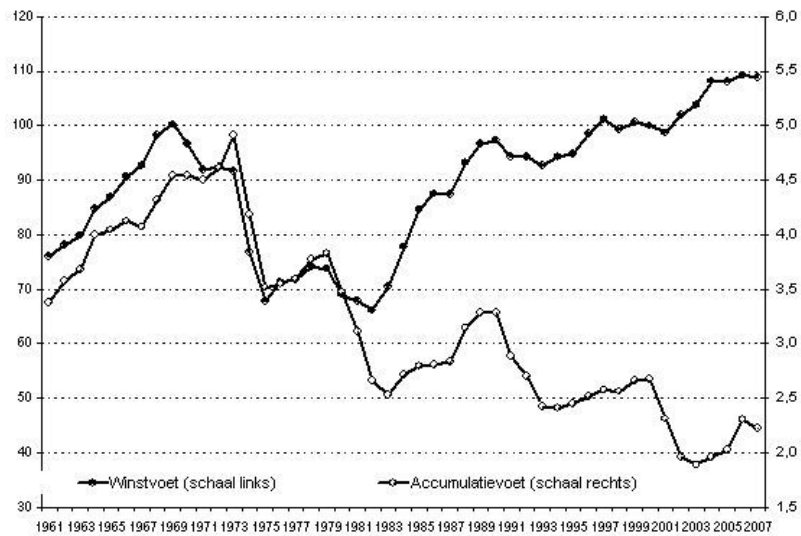
Dat is op den duur echter niet houdbaar, omdat er verbindingspunten zijn tussen de financiële sfeer en de reële economie waar financiële rijkdom wordt omgezet naar de reële economie. Een economie die groeit aan 2 tot 3 procent kan geen universeel rendement op financiële activa geven van 15 procent, zoals de verdedigers van de pensioenfondsen voorhouden. Zolang het inkomen uit financiële activa op de financiële markten geherinvesteerd wordt kunnen de financiële vermogens blijven groeien zonder band met de reële economie. Maar zodra een deel van die financiële inkomens zich verplaatst naar de reële economie, met andere woorden probeert goederen te kopen, moet deze omzetting naar de reële sfeer zich plooiën naar de waardewet, of in mensentaal naar de wet van vraag en aanbod. Indien tegenover de koopkracht van de financiële inkomens geen evenredige reële productie staat stijgen de prijzen. Daardoor worden de inkomens, ook de financiële inkomens, minder waard. Renteniërs zijn juist daarom zo gevoelig aan inflatie, want het reële rendement van hun vermogen hangt er van af. Als de financiële inkomens in waarde dalen heeft dit gevolgen voor de waardebepaling van de financiële vermogens die er de bron van zijn, en dalen de beurskoersen tot een niveau dat beantwoordt aan de reële waarde van het inkomen dat zij genereren.

Financiële activa zijn een vordering op een aandeel in de geproduceerde meerwaarde. Zolang deze vordering niet wordt uitgeoefend blijft alles virtueel. Maar zodra men de vordering probeert uit te oefenen botst men op de waardewet, die simpel geformuleerd er op neerkomt dat men uiteindelijk niet meer rijkdom kan verdelen dan geproduceerd werd. Objectief moeten beurskoersen de weerspiegeling zijn van de verwachte winsten van de bedrijven die de basis vormen voor te storten financiële inkomens. Maar de beurskoersen zijn het contact verloren met de reële rendabiliteit van het kapitaal (die gebaseerd is op de uitbuiting van menselijke arbeid). Nooit eerder in de geschiedenis van het kapitalisme heeft die loskoppeling de omvang aangenomen van de laatste jaren, en dat kon niet blijven duren.

De economische basis van de financierisering

De financiële zeepbellen berustten niet enkel op de illusies van hebzuchtige speculanten. Zij werden in eerste instantie gevoed omdat voortdurend bijkomende vrije kapitalen tot stand kwamen. De bron van deze kapitalen zijn de winsten die maar bleven groeien, maar niet werden geïnvesteerd. Het is dus het resultaat van een dubbele beweging: enerzijds de daling van het aandeel van de lonen in het BBP en dus de stijging van de winsten (4), anderzijds de stagnatie of zelfs de daling van de investeringen (= de daling van de accumulatievoet) ondanks de stijging van de winsten. De tweede grafiek toont hoe de winstvoet en de accumulatievoet tot het begin van de jaren 1980 parallel evolueerden, om na die tijd aanzienlijk uit elkaar te lopen.

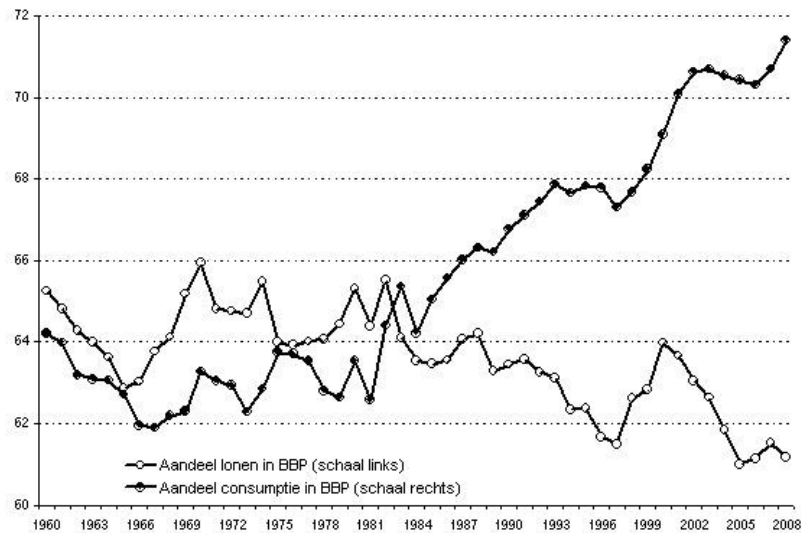
Grafiek 2 Winstvoet en accumulatievoet VS + EU + Japan

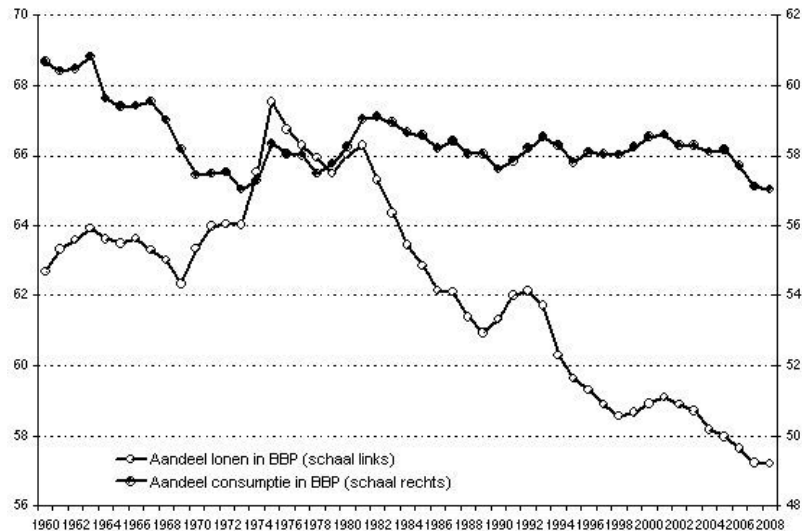
Deze nieuwe ontwikkeling stelt wat marxisten het probleem noemen van de realisatie: als het aandeel van de lonen in het BBP daalt en ook de investeringen, wie gaat dan de productie kopen? Hoe blijft het systeem draaien? Welke reproductieschema's beantwoorden aan dit nieuwe model? Er is maar één mogelijk antwoord: het gat moet worden gedicht door de consumptie door andere inkomens die de stagnering van de consumptie door de looninkomens vervangen. En dat is wat gebeurt, zoals we zien in grafiek 3.

Grafiek 3: aandeel van de lonen en de private consumptie in het BBP

A. Verenigde Staten

B. Europese Unie

Zowel in de Verenigde Staten als in de Europese Unie blijkt de evolutie van de consumptie op een zeker ogenblik losgekomen te zijn van de evolutie van de lonen.

Vereenvoudigend kan men de evolutie als volgt samenvatten. Zij is verschillend in de VS en in Europa. In de VS is het aandeel van de lonen in het BBP relatief stabiel gebleven, maar de consumptie van de gezinnen stijgt er veel sneller dan het BBP. In Europa daalt het loonaandeel in het BBP opvallend, maar toch is het aandeel van de consumptie in het BBP stabiel. In de twee weliswaar verschillende situaties ontstaat dus telkens een kloof tussen het loonaandeel in het BBP en het consumptieaandeel. Deze extra consumptievraag vult het gat dat ontstaat door het feit dat de winsten niet leiden tot investeringen, dus tot een investeringsvraag. Het is het financieel wezen dat hier voor zorgt, voornamelijk via drie kanalen.

Het eerste kanaal is de consumptie van de renteniers: een deel van de niet geïnvesteerde winsten neemt de vorm aan van financiële inkomens die worden geconsumeerd. Dat is een belangrijk punt: de consumptie van de renteniers vervangt de consumptie van de loontrekkenden, zodat er voldoende afzet is. Met andere woorden, de ongelijkheid is een wezenlijk bestanddeel opdat het huidige model van economische ontwikkeling kan functioneren.

Het tweede kanaal bestaat erin dat ook een deel van de loontrekkenden een deel van het inkomen haalt uit financiële beleggingen.

Het derde kanaal heeft voornamelijk gefunctioneerd in de VS: het financieel kapitaal maakt het mogelijk dat de gezinnen grote schulden opbouwen, zodat de consumptie wordt gestimuleerd niet omdat de lonen stijgen maar omdat er minder wordt gespaard (5).

De financiële sector is dus geen vreemde parasiet op een gezond lichaam. Zij wordt gevoed door niet geïnvesteerde winsten, en na een tijdje verwerft zij een zekere autonomie die de mechanismen nog versterkt. De kapitalen circuleren vrij op zoek naar maximale rendabiliteit (de fameuze 15 procent) en in een aantal segmenten slagen zij er in dit inderdaad te realiseren. De banken eigenen zich een groeiend aandeel van die winsten toe. De lat voor de rendabiliteit wordt hoger gelegd, en steeds minder sectoren van de economie worden als voldoende rendabel beoordeeld, waardoor nieuwe niet geïnvesteerde kapitalen vrij komen en op zoek gaan naar hyperrendabele financiële investeringen. Deze vicieuze cirkel steunt op een voor de werknemers nadelige verdeling van de inkomens en op het feit dat hun sociale noden niet als een te bevredigen economische vraag erkend worden.

De verbinding met de reële economie

In 1987 dachten de meeste economen dat de beurscrash toen zou leiden tot een brutale vertraging van de groei. Het tegenovergestelde is gebeurd: vanaf 1988 kenden de ontwikkelde landen een zeer dynamische groei. De beurscrisis heeft zich dus niet doorgezet in de reële economie, maar integendeel geleid tot een zuivering in de financiële sector waardoor de tellers weer op nul werden gezet. Het is een klassieke functie van crises de rekeningen te zuiveren en de minder rendabele bedrijven uit te schakelen.

Enkele jaren later trof een grote crisis in de vastgoedsector Japan, dat toen de opkomende grootmacht leek die op het punt stond de wereld te veroveren. In Japan leidde de financiële crisis tot een decennium quasi zonder groei, waar Japan maar moeilijk overheen komt.

Men ziet dus dat de relatie tussen de financiële sector en de reële economie niet altijd dezelfde is. Welke zal de weerslag zijn van de huidige financiële crisis op de reële economie?

Er zijn er die zeggen dat de huidige groeivertraging geen gevolg is van de financiële crisis maar van andere factoren: hoge energie- en voedselprijzen, onaangepast monetair en budgettair beleid in Europa, concurrentie van de nieuwe opkomende economieën, enz. De financiële crisis zelf zou vooral de VS treffen en weinig gevolgen hebben voor de conjunctuur van de wereldeconomie. Volgens de aanhangers van de theorie van de ontkoppeling kan de vraag van de opkomende economieën de terugval van de vraag in de VS opvangen. Het optreden van de centrale banken en de overheden zou een kettingreactie zoals in 1929 kunnen vermijden, en de verliezen van de banken in de tijd kunnen spreiden. In het kort komt deze stelling er op neer dat de financiële sfeer en de reële economie relatief onafhankelijk van elkaar opereren.

Deze stelling berust op een aantal feiten, maar trekt er niet alle conclusies uit. Het is waar dat de crisis bestaat uit vele elementen zoals bijvoorbeeld de stijging van de energie- en voedselprijzen, maar al die elementen maken deel uit van het geheel dat de wereldeconomie vandaag vormt. Men kan de wereldeconomie niet in sectoren opdelen die niet met elkaar in contact zouden staan. Integendeel, de verstrengeling van allerlei elementen gaat de overbrenging van de financiële crisis naar de reële economie versterken.

Die overbrenging verloopt via zes kanalen, waarvan het relatief belang verschilt van land tot land. Ten eerste is er de kredietschaarste, waardoor de crisis zich verspreidt. De banken zitten in moeilijkheden door hun verliezen en vinden geen nieuwe financiële middelen. Ook de consumptie van de gezinnen en de investeringen van de bedrijven lijden onder de kredietschaarste. Dat zal vooral zwaar wegen in landen zoals Groot-Brittannië en de VS waar de economie al gedragen werd door consumptie gefinancierd met schulden.

Ten tweede heeft de daling van de beurskoersen als gevolg dat het financieel en onroerend vermogen van gezinnen wordt aangetast zodat zij minder gaan consumeren.

Ten derde weegt de veralgemeende onzekerheid op aankoopbeslissingen van de consumenten en op investeringsbeslissingen.

Ten vierde draagt de crisis in de vastgoedsector bij tot de recessie.

Ten vijfde wegen de sommen gebruikt voor het redden van de banken op de overheidsfinanciën, met als gevolg besparingen en nieuwe belastingen.

Ten zesde zorgen handel en investeringen ervoor dat de groeivertraging uitdeint over gans de wereldeconomie. Al die mechanismen spelen en zorgen samen met andere factoren zoals de prijschommelingen van

olie dat de gevolgen ook buiten de financiële sfeer voelbaar zijn. Er zit geen waterdichte scheiding tussen de financiële sector en de reële economie omdat de financiële sector een sluitstuk is van het neoliberaal kapitalisme.

Welke richting gaat de crisis uit?

Het is nog te vroeg om nauwkeurige uitspraken te doen, maar de omvang van de crisis maakt het weinig waarschijnlijk dat de situatie snel zal normaliseren. Hert staat vast dat de financiële crisis de fundamenten zelf van het Amerikaans groeimodel op de helling zet. Dat model steunt op een dubbel tekort, een handelstekort naar de buitenwereld en een binnenlands spaartekort. Telkens speelt de financiële sector een belangrijke rol in het beheer van de onevenwichten: in de relaties met het buitenland zorgt zij dat de betalingsbalans in evenwicht blijft door verse kapitalen aan te trekken; binnenlands organiseerde zij de opstapeling van schulden, meer bepaald op de hypothecaire markten. Maar als de financiële sector in elkaar zakt verdwijnt de basis van dit groeimodel: de gezinnen krijgen geen leningen meer, en het is niet langer zeker dat het zal blijven lukken kapitalen uit het

buitenland aan te trekken. De crisis gaat met andere woorden een duurzame groeivertraging tot gevolg hebben in de VS, wat gevolgen zal hebben voor de rest van de wereld.

Maar tegelijk is het niet duidelijk welk model er in de plaats zou kunnen komen. Het echte alternatief zou een terugkeer zijn naar het "fordisme", waarbij de lonen gelijk opgaan met de evolutie van de productiviteit, met een minder ongelijke verdeling van de inkomens en een evenwichtiger handelsbalans. In het abstracte is dat denkbaar, maar concreet veronderstelt het een brutale rechtstrekking van sociale verhoudingen die niet haalbaar lijkt. Indien Obama verkozen wordt, zoals vandaag waarschijnlijk is, kan men op hem niet rekenen om een beleid naar het model van Roosevelt te voeren: het ontbreekt hem aan de politieke wil, maar ook aan de middelen, want het reddingsplan voor de financiële sector gaat langdurig beslag leggen op de begrotingsmarges.

Hoe de VS overgaan naar een nieuw model zal zijn gevolgen hebben voor de wereldeconomie. Een eerste onbekende is de evolutie van de dollar. Die zal allicht blijven dalen, want zo ondersteunen de VS hun export en verbeteren ze hun handelsbalans. De daling van de dollar is ook een uiting van het kwaliteitsverlies van de Amerikaanse openbare schuld. Maar dat betekent dat de recessie wordt geëxporteerd naar Europa dat gevoelig is aan de koersverhouding met de dollar van een overgewaardeerde euro. De eventuele daling van de dollar versterkt nog de vraag of kapitalen zullen blijven toestromen naar de VS? De opkomende economieën en de olie-exporterende landen dreigen hier minder zin in te krijgen door de zwakke rendabiliteit van Amerikaanse beleggingen en de groeiende risico's. Anderzijds hebben ze er geen belang bij te speculeren tegen de dollar, want zelf houden ze belangrijke activa aan in dollar.

Er speelt nog een andere factor in de globale ontwikkelingen: als de economie van de VS vertraagt verliezen de opkomende economieën een belangrijke afzetmarkt, wat hen gaat aanzetten hun afzet meer te richten op de eigen interne markt.

Het is moeilijk in te schatten hoe al die factoren op elkaar gaan inwerken, maar we wagen ons toch aan twee voorspellingen.

Ten eerste staat de tijd die nodig zal zijn om uit de crisis te raken in verhouding tot de enorme sommen die werden ingezet om de financiële sector te redden. We krijgen dus allicht een Japans scenario waarbij vele jaren nodig zijn om te herstellen van de verloren kapitalen, die veel omvangrijker zijn dan in vorige financiële crises. Indien er geen alternatieven worden afgedwongen gaat het kapitalisme in de rijke landen een lange periode tegemoet van trage groei en sociale achteruitgang. De recessie is al op gang aan het komen, en elementen in de reële economie zoals de crisis in de automobielsector zijn al aan de aflossing bezig van de financiële crisis.

Ten tweede gaat de crisis gepaard gaan met een groot gevecht tussen de grote economische spelers om de gevolgen van de crisis op anderen af te schuiven. Op sociaal vlak betekent dat een groeiende druk van het kapitaal op de lonen en de sociale overheidsuitgaven. Op internationaal vlak gaat de economische en handelsoorlog tussen de grootmachten nog verscherpen en leiden tot een nieuwe verboddeling van de wereldeconomie, temeer daar, zoals de Duitse Minister van financiën Peer Steinbrück zei: "De Verenigde Staten gaan hun statuut van spermacht van het mondiaal financieel systeem verliezen".

De Europese dogma's

Crisis of niet, de concurrentie gaat verder. De kakofonie aan verklaringen en beslissingen van de regeringen weerspiegelt deels het volgende dilemma: enerzijds heeft iedereen begrepen dat de crisis globale oplossingen vereist; maar tegelijk probeert iedereen het eigen hachje te redden.

De kapitalen die wereldwijd hun vleugels hebben uitgestrekt willen nu terug naar de veilige haven om bescherming te zoeken bij hun nationale staat. Dat betekent nog niet dat het juist is te spreken van "de terugkeer" van de staat, want de staat is steeds de ultieme waarborg geweest van de belangen van het kapitaal. De beperkingen van de theorieën over het "imperium" worden duidelijk: de mondialisering heeft geen einde gemaakt aan de concurrentie tussen de kapitalen en aan de interkapitalistische rivaliteit, en al evenmin geleid naar een wereldwijde kapitalistische regering.

In Europa is de coördinatie tussen de lidstaten moeilijk omdat de gevolgen van de crisis in elke lidstaat verschillend zijn, en er niet zoiets bestaat als een Europees kapitaal. Zolang het erom ging extra liquiditeiten in de economie te pompen kon de Europese Centrale Bank tussenkomen, al was de improvisatie niet uit de lucht. Maar zodra uitgaven moeten geboekt worden op een begroting blijkt de Europese Unie "grondwettelijk" niet te beschikken over de instrumenten om het hoofd te bieden aan de crisis. Frankrijk wilde een plan op Europees niveau terwijl Duitsland en Ierland kozen voor het ieder voor zich. Als de crisis zich uitdiept zal er allicht meer overeenstemming mogelijk zijn. Maar de crisis stelt de neoliberale fundamentele van de Europese constructie zelf in

vraag. Bovendien legt de crisis de structurele zwakheden bloot van de Europese economie: "het pessimisme dringt zich op", zelfs op middellange termijn (6).

De gevolgen voor de werknemers

Men doet alsof de crisis een soort natuurramp is die iedereen op dezelfde wijze treft, en Fillon, de Franse eerste minister, liet zich niet onbetuigd om op te roepen tot nationale eenheid. De paniek werd aangegrepen om iedereen te verzoeken zich in te leven in de situatie van een speculant. Het werd voorgesteld alsof de dreigende faillissementen van de banken ook voor de kleine rekeninghouders een groot gevaar betekenden. We willen geen complottheorie ontwikkelen, maar toch leiden al die fenomenen tot hetzelfde resultaat, namelijk dat de echte vraag wie voor de gevolgen van de crisis gaat opdraaien niet op tafel komt.

De bezittende klasse heeft al beslist dat de loontrekkenden zullen betalen, niet als spaarders maar als werknemers en als gepensioneerden. De crisis heeft reeds miljoenen gezinnen in de VS geruïneerd, en er komt meer, bijvoorbeeld voor de gepensioneerden wier pensioen afhangt van beleggingen zoals in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten. In die twee landen was het pensioenstelsel al erg wankel en de reële waarde van de pensioenrechten gaat in elkaar zakken samen met de beursen. De les is duidelijk: het was geen goed idee met de pensioenen te spelen op de beurs, en elk reddingsplan moet ook die les trekken. Maar in het plan van Paulson wordt dat uiteraard niet gedaan.

De werknemers worden twee keer bedreigd: enerzijds omdat de bedrijven gaan proberen hun verliezen te dekken door een zeer strikt kostenbeleid met als argument de inflatie, de energieprijzen

en het algemeen klimaat van onzekerheid. Anderzijds dreigen faillissementen en ontslagen. Die zijn al bezig. De werknemers zullen ook de eerste zijn om op te draaien voor de bezuinigingen op de sociale overheidsuitgaven om de kosten op te vangen die werden gemaakt voor het redden van de financiële instellingen.

Het financiewezen uitroeien en het sociale beschermen

De crisis is een overduidelijke bevestiging van de kritieken op het financieel kapitalisme uit antikapitalistische of altermondialistische hoek. Alle economen die de lof zongen van het financiewezen zijn vandaag eenstemmig over de noodzaak van meer regulering. In Frankrijk komt Sarkozy woorden te kort om de excessen van het kapitalisme aan te klagen, terwijl zijn verkiezingsprogramma nog de ontwikkeling van het hypothecair krediet voorstond. Het ideologisch landschap is dus in volle beweging, en we kunnen steun zoeken in de afgang van de advocaten van het neoliberalisme.

Maar dat betekent niet dat de crisis een klimaat schept dat spontaan gunstig is voor alternatieven. Alle bekeerde neoliberalen hebben nu hun eigen alternatieven klaar bestaande uit transparantie, prudentiële ratio's, een onderscheid tussen beleggings- en depositobanken, het verplicht opnemen van alle operaties in de balans, de beperking van de verloning van de managers, de hervorming van de ratingagentschappen, de hervorming van de boekhoudkundige regels, enz.

Zoals iemand zei komt het er op neer "het kapitalisme te beschermen tegen de kapitalisten" (7). Maar dit programma is het absolute minimum, en verhuult waar het eigenlijk om gaat. Een aantal van die maatregelen verdienen steun, zoals het verbieden van de belastingparadijzen, maar het zou naïef zijn te denken dat de financiële autoriteiten daar werk van gaan maken. Dergelijke voorstellen moeten opgenomen worden in een groter plan om het financiewezen uit te roeien, en het sociale vraagstuk centraal te plaatsen. Nogmaals, de wortel van de financierisering van de economie is de weigering tegemoet te komen aan de sociale noden van de meerderheid. Men kan de financiële zeepbel niet eens en voor altijd uitroeien indien men de kraan waardoor zij gevoed wordt niet sluit.

De aanpak kan verschillen van land tot land. In Europa zijn twee assen belangrijk. Ten eerste is er de nationalisatie van de banken. Maar dat is juist wat ze aan het doen zijn, zou men kunnen opwerpen. Men kan het argument omdraaien: dat bewijst juist dat het mogelijk is! Maar de nationalisering die we nu aan het werk zien komen er op neer dat de gemeenschap opdraait voor de verliezen om de financiële instellingen te redden. Een echte nationalisatie moet gebeuren zonder iets in ruil te bieden aan de financiële kapitalisten, en moet gans de financiële sector bestrijken want allemaal zijn ze verantwoordelijk, of ze hun vel gered hebben of niet. Anders zijn de nationalisering niets anders dan staatshulp voor de herstructurering van de financiële sector.

De tweede as zou men een sociaal schild kunnen noemen, naar analogie met het belastingschild dat in Frankrijk de rijken beschermt tegen de belastingen. De werknemers moeten beschermd worden tegen de gevolgen van de crisis, want niemand kan redelijkerwijze beweren dat zij enige verantwoordelijkheid dragen. Maatregelen zijn

nodig voor een andere verdeling van de inkomens, steunend op argumenten van elementaire sociale rechtvaardigheid. Het is niet langer aanvaardbaar dat de bedrijven vette dividenden uitbetalen aan hun aandeelhouders, terwijl zij tegelijk overgaan tot ontslagen, afbraak van de werkvoorwaarden en blokkering van de lonen. In Frankrijk zijn de gestorte dividenden in 2007 gelijk aan 12,4 procent van de loonmassa, te vergelijken met 4,4 procent in 1982.

De crisis is dus een gelegenheid om te eisen dat de overheveling van rijkdom van de lonen naar de dividenden wordt teruggedraaid. Niet de lonen maar de dividenden moeten worden gematigd, en de opbrengst van deze matiging kan worden gestort in fondsen ter financiering van sociale projecten

onder controle van de werknemers. Een democratische discussie moet uitsluitend geven over het gebruik van deze sommen. Zij zouden kunnen worden gebruikt om inkomensverlies te vermijden voor wie werkloos wordt (het verbod op dividenden zou het verbod op afdankingen kunnen financieren), voor de sociale zekerheid, sociale uitgaven en openbare diensten. Een andere maatregel zou erin bestaan de koopkracht van de loontrekkende te waarborgen, door overheidssteun te weigeren aan bedrijven die de lonen blokkeren. Alleen dergelijke maatregelen leiden ertoe dat de verantwoordelijken voor de crisis er ook voor betalen, en leggen de basis voor een betere verdeling van de inkomens. De inzet vormt een bedrag van ongeveer 90 miljard euro: dat is 5 procent van het Franse BBP, dus net dezelfde verhouding als de 700 miljard dollar van het plan Paulson vergeleken met het Amerikaanse BBP.

(Uitpers, nr 104, 10de jg., december 2008)

(1) Dit artikel verscheen eerder in Inprecor, nummer 541-542 van september-oktober 2008. We hebben het artikel ingekort.

(2) Een gedetailleerde beschrijving in Les Echos, « La crise financière mondiale au jour le jour » <http://tinyurl.com/toxico2>, of Jacques Sapir, « Sept jours qui ébranlèrent la finance », september 2008, <http://tinyurl.com/toxico1>

(3) Voor een synthetische weergave, zie Michel Aglietta, « 10 clés pour comprendre la crise », Le Nouvel Observateur, 25 september 2008, <http://tinyurl.com/toxico3>

(4) Ze Michel Husson, « La hausse tendancielle du taux d'exploitation », Inprecor n°534-535, januari-februari 2008, <http://hussonet.free.fr/parvainp.pdf>, vertaald in Uitpers nr. 94 van februari 2008

(5) zie Michel Husson, « Etats-Unis : la fin d'un modèle », La Brèche n°3, 2008, <http://hussonet.free.fr/usbrech3.pdf>

(6) Patrick Artus, « Peut-on être très pessimiste sur la situation économique, à moyen terme, de la zone euro ? », september 2008, <http://gesd.free.fr/flas8420.pdf>

(7) Luigi Zingales, « Why Paulson is Wrong », September 2008, <http://gesd.free.fr/zingales.pdf>

Van de TNI werkgroep over de mondiale financiële en economische crisis.*

De originele Engelse tekst is op de [casino crash site](#) te vinden. Vertaling Tijn van Beurden/globalinfo.nl

De topconferentie van een selectieve groep van twintig vrij verschillende landen in Washington heeft de discussie over een nieuwe mondiale financiële structuur een stap verder gebracht. Maar het was een stapje, niet de reuzensprong die dringend nodig is om de financiële crisis in te dammen, en ook niet om het mondiale financiële en economische systeem fundamenteel te herstructureren. Waarom waren er zo weinig vorderingen?

Ten eerste is George Bush, die het land vertegenwoordigt met de meeste verantwoordelijkheid voor de mondiale crisis, de lamest of lame ducks. Hij kon zijn opvolger met geen enkele verplichting opzadelen. Zijn blijvende steun voor de vrije markt weerspiegelt een gevaarlijke en verouderde ideologie met betrekking tot financiële regulering. Dat bleek ook duidelijk uit de toespraak die hij hield voordat de G20 landen gingen vergaderen, waarin hij weer aan kwam zetten met ideeën die de oorzaak waren van de ergste wereldwijde financiële crisis van de afgelopen negentig jaar. Die verouderde en in diskrediet geraakte ideeën werden helaas wel opgenomen in het G20 communiqué.

Ten tweede werd de conferentie, die soms Bretton Woods II werd genoemd, zo haastig bij elkaar geroepen, dat de hoofduitkomst slechts de meningsverschillen tussen de VS en Europa (met uitzondering van Groot-Brittannië) in het debat hoefde te verhullen. De Europeanen, aangevoerd door president Nicholas Sarkozy van Frankrijk, betoogden dat de financiële sector sinds 1980 is gemonialiseerd, waardoor geld en kredietstromen vrijelijk over de grenzen heen stromen. Financiële entiteiten zijn zo in staat misbruik te maken van het feit dat staten in dat gebied niet effectief kunnen reguleren en belasting heffen. Daarom willen de Europeanen een nieuwe financiële structuur die nieuwe mondiale financiële autoriteiten reguleringsbevoegdheden geeft voor grensoverschrijdende transacties. Die mondiale instituten bestaan niet op dit moment en zouden tot de belangrijkste projecten van de G20 voor de onmiddellijke toekomst moeten behoren. De Europeanen wijzen erop dat de internationale reguleringsinstituten, zoals het Bazelse Comité van Banktoezichthouders en het Forum voor Financiële stabiliteit een zeer beperkt lidmaatschap hebben, geen verbindende standaarden en regels kunnen opleggen, zwaar beïnvloed worden door de financiële lobby en bewezen hebben niet in staat te zijn de huidige financiële crisis te voorspellen noch adequaat te handelen om de crisis in te dammen.

De tegenargumenten van de VS berusten op de bevoegdheden van de natiestaat en plaatsen de reguleringsbevoegdheid bij de nationale regeringen, wel met toevoeging van nieuwe grensoverschrijdende vormen van transnationale samenwerking en coördinatie. Te beginnen met het verbeteren en uitbreiden van de bestaande nationale reguleringsregimes zodat die ook nieuwe financiële instrumenten en instituten omvatten die daarvoor niet gereguleerd waren. De Noord-Amerikanen betogen dat dit nieuwe systeem de beste mogelijkheden biedt met de grootst mogelijke politieke controle, omdat het steunt op nationale regeringen met haar uitvoerende organen en parlementen, die ook onderworpen zijn, hoe imperfect ook, aan de controle van de bevolking. Achter die argumenten zitten echter ideologische motieven en de behoefte om de concurrentiepositie van de mondiale financiële centra in de VS en GB te beschermen.

Het G20 communiqué vermijdt dit debat en probeert de afstand tussen de VS en de Europese posities te verkleinen. Ook andere meningsverschillen kwamen aan het licht tijdens de G20 conferentie. Europa wil veel sneller ingevoerde, bredere en ingrijpendere reguleringen dan de VS en ook meer coördinatie van politieke interventie. De zwakte van het G20 communiqué toont ook aan dat de regeringen meer aandacht besteden aan de belangen van hun financiële lobby's dan de belangen en behoeftes van hun eigen burgers en de burgers wereldwijd.

Door al die meningsverschillen naar de toekomst te verschuiven en de regering van de VS de nodige ruimte te geven om haar eigen standpunten te formuleren, beperkte de G20 zich tot het formuleren

van enkele brede algemene principes en een actieplan voor de volgende viereneenhalve maand met enkel maatregelen die al lang geleden genomen hadden moeten worden om de duidelijkste gebreken van transparantie en regulering te corrigeren. Of die magere maatregelen nu wel of niet geïmplementeerd zullen worden hangt hoofdzakelijk af van de doortastendheid van de maatschappelijke organisaties om de G20 te houden aan de beperkte toezeggingen.

Tot nu toe staat er geen pakket van minimale, maar effectieve principes, richtlijnen en criteria op de officiële

agenda. Wij bieden er vier aan, die als minimumeisen zouden moeten gelden in ruil voor de ongekende reddingsoperaties door de belastingbetalers:

- Totale transparantie, alle financiële instrumenten en instellingen moeten volledig verslag doen van hun activiteiten en die informatie komt ter beschikking van het publiek;
- Een 10-procentsregel - alle financiële instrumenten moeten voor een minimum van 10 procent aan kapitaalreserves als onderpand hebben om het ongelimiteerde hefboomeffect uit te schakelen (soms slechts 1 dollar bezit voor iedere uitgeleende \$30-\$40) dat een van de hoofdoorzaken is van de crash;
- Alle huidige en toekomstige financiële instrumenten moeten onder financiële regulering vallen;
- Nieuwe nationale en mondiale reguleringssystemen moeten tot stand komen door brede en diepgaande democratische participatie, waaronder supervisie, toezicht en toegang tot besluitvorming.

Wij vinden dat de mondiale financiële implosie onderdeel is van meerdere samenvallende crises, die veroorzaakt worden door bestuurlijke nalatigheid en een ideologie van individu-gecentreerd marktfundamentalisme in plaats van burgerlijke verantwoordelijkheid. Die onverantwoordelijke nalatigheid heeft de aan de macht zijnde regeringen op elk niveau doordrongen: lokaal, nationaal, regionaal en mondiaal. Daardoor hebben twee met de huidige financiële crisis samenvallende mondiale problemen een versterkend effect: de klimaatcrisis en de ongelijkheid in en onder landen. Dezelfde politieke roekeloosheid die ons de schuldencrisis heeft gebracht is ook verantwoordelijk voor de klimaatcrisis en de ongelijkheidscrisis van de 21e eeuw.

Verder is de crisis nu ook overgeslagen naar de reële economie. De private financiële instellingen die nu gered worden door belastinggelden zouden moeten worden verplicht om de reële economie geld te lenen om zo de transformatie naar een milieuvriendelijke economie te vergemakkelijken. Ze moeten worden verhinderd om zich uit te leven in exotische financiële instrumenten die veel hebben bijgedragen aan de huidige wereldwijde financiële crisis. Wij ondersteunen de oproep voor een minimale fiscale stimulans van ten minste 2 procent BNP. De eerdere slappe pogingen tot fiscale stimulatie van de G7 waren veel te klein om enig effect te hebben.

Een uitgebreid pakket van samenhangende voorstellen is daarom nodig:

- Sluiting van belastingparadijzen en aandacht voor andere vormen van belastingfraude waardoor multinationals en rijke individuen in staat zijn de belastingplicht in hun eigen land te ontwijken;
- Verhinderen dat landen bankroet gaan;
- De bijna failliete en in opspraak geraakte IMF uitschakelen bij het verdelen van mondiale leningen. De mislukte IMF ideologie heeft als geen ander bijgedragen aan deze mondiale financiële crisis;
- De zuidelijke landen, maar ook experts van de NGO's en andere delen van het maatschappelijk leven bij de discussie over een nieuwe mondiale financiële architectuur betrekken;
- Invoeren van belastingen op grensoverschrijdende financiële transacties, zoals de Tobin Tax, waardoor ook nieuwe bronnen van overheidsinkomsten ontstaan om te betalen voor de financiële reddingsoperaties, de financiële speculaties te temperen en de omzet van financiële transacties in de mondiale economie te verminderen;
- Het risico beperken van alle nieuwe financiële producten en instrumenten, door bijvoorbeeld publieke overheids-certificatie van het risicoprofiel van een product voor het op de markt komt;
- Opschorting van de financiële onderhandelingen in de GATS sectie van de Doha-ronde over handelsliberalisatie. De oriëntatie op deregulering en antiregulatie van deze onderhandelingen zijn

totaal in tegenspraak met de uitgangspunten van de G20 discussie over herregulering en nieuwe regulering van de mondiale financiële sector;

- Publieke bekendmaking van alle lobbyisten bij de nationale en mondiale reguleringsautoriteiten;
- Beperken van excessieve vergoedingen aan topmanagers van financiële instituten en afschaffen van bonussen die buitensporig riskant gedrag belonen;
- Het betrekken bij de discussie over een nieuwe mondiale architectuur, van andere mondiale instituten dan de IFI's (Internationale Financiële Instellingen) waaronder de VN en haar geëigende agentschappen.

De wereld ondergaat geen crisis in het systeem, maar een crisis van het systeem, waarin de reële economie ondergeschikt is gemaakt aan de financiële economie. Een Mondiale Ronde voor de Reconstructie van het Economisch Stelsel is nodig om een integrale hervorming en herstructurering van de mondiale economie aan te sturen, waaronder financiën, handel, investeringen, productie, gedragscodes voor bedrijven, arbeidsstandaarden, systeemrisico's, en milieuregulering. De inspanningen van de G20 zijn vrij mager in vergelijking met de uitgebreide en serieuze processen die nodig zijn met betrekking tot de omvang van de samenvallende crises van de 21e eeuw.

* Door Suzan George, Barry K. Gills, Myriam Vander Stichele en Howard M. Wachtel voor de TNI werkgroep over de mondiale financiële en economische crisis, Amsterdam, 17 november 2008.

Krisis: geen dolkstootlegende over de crisis

Geschreven door Kees Hudig

Bron: www.globalinfo.nl/content/view/1755/1

(bron: [website De Vrije](#)) Het Duitse genootschap Krisis heeft de onderstaande tekst opgesteld over de huidige crisis die het kapitalisme in de depressie voert. De groep beveelt wijde verspreiding aan. Omdat er tot nu toe in het Nederlands niet veel van belang hierover is gezegd tot nu toe wordt de vertaling hieronder bij dezen aangeboden. (Het origineel is [hier te vinden](#))

Er waart een nieuwe dolkstootlegende rond: “onze economie” is ten offer gevallen aan de grenzeloze hebzucht van een handvol bankiers en speculanten. Vetgemest door het goedkope geld van de centrale bank van de VS en gesteund door onverantwoordelijke politici zouden zij de wereld naar de rand van de afgrond geleid hebben, terwijl de eerlijke mensen weer eens de sufferds zouden zijn.

Niets is feitelijk zo onwaar en ideologisch zo gevaarlijk als deze via alle kanalen van de publieke opinie verbreide schets van de situatie. De enorme inflatie van de financiële markten is niet oorzaak van de ellende, maar was zelf al een uitwijkmanoeuvre voor de fundamentele crisis waarmee de kapitalistische maatschappij al sinds de jaren zeventig te kampen heeft. Toen eindigde met de naoorlogse hausse een lange periode van zichzelf in standhoudende economische groei, die de uitbreiding en veralgemening van de industriële productiewijze in nieuwe sectoren zoals de autoproduktie als basis had. Voor de massale produktie van waren waren in de jaren vijftig en zestig massa’s extra arbeidskrachten nodig die er loon en de kost mee verdienden en zich zo de massawaren ook konden veroorloven.

Sindsdien heeft de alomvattende rationalisering in de kernsectoren van de produktie voor de wereldmarkt, die steeds meer arbeidskrachten door geautomatiseerde processen vervangt, dit mechanisme verwoest en daarmee de voorwaarde voor een door de echte economie aangedreven hausse. De klassiek kapitalistische crisis is afgelost door de fundamentele crisis van de arbeid.

Gedevaleerde arbeidskracht – “overbodige” mensen

Het behoort tot de krankzinnige contradicties van de kapitalistische productiewijze dat de enorme sprong vooruit in productiviteit door de “microelectronische revolutie” niet bij benadering een goed leven voor allen mogelijk gemaakt heeft. De arbeid werd geïntensiveerd, het arbeidstempo verhoogd en de prestatiedruk verhoogd. Wereldwijd moeten steeds meer mensen zich op de slechtste condities te koop aanbieden, omdat hun arbeidskracht gemeten naar het geldende productiviteitsniveau steeds minder waard wordt.

Tot de contradicties van het kapitalisme behoort echter ook, dat het zich daarmee aan zijn eigen fundamenten onttrekt. Want een maatschappij, die op de uitbuiting van de menselijke arbeidskracht berust, stuit op haar structurele grenzen, als zij deze arbeidskracht in toenemende mate overbodig maakt. De dynamiek van de wereldeconomie wordt al meer dan dertig jaar door een steeds zwaarder opblazen van speculatie en krediet (“fictief kapitaal”) op gang gehouden. Het kapitaal is uitgeweken naar de financiële markten, omdat de echte economie niet voldoende expansiemogelijkheden meer bood. De staten staken zich in de schulden om hun begrotingen dekkend te krijgen en steeds meer mensen financierden hun consumptie direct of indirect op de pof. Zo werd de financiële sector “basisindustrie” van de wereldmarkt en motor van de kapitalistische groei. De veelgeprezen echte economie is dus niet door de financiële sector in de verdrukking gebracht. Integendeel: zij kon alleen nog als haar aanhangsel opbloeien. Het Chinese economische wonder en de exportwereldkampioen Duitsland zouden zonder de reusachtige mondiale schuldenkringloop van de laatste decennia met de VS in het centrum niet mogelijk geweest zijn.

Noodtoestandsbestuur en stagflatie

De grenzen van deze manier om de crisis uit te stellen zijn nu bereikt. Dit is geen reden tot blijdschap. De gevolgen zullen dramatisch zijn. Want nu ontlaadt zich het gehele opgepropte potentieel aan crisis en waardeverlies met volle kracht. De politiek heeft ten hoogste invloed op het tempo en het verloop van dit proces. Waarachtig tegenhouden kan zij het niet. Ofwel de “reddingspakketten” ter waarde van biljoenen verdampen en de crisis zet door in de echte economie, met fatale gevolgen. Of ze “graaien” nog een keer en exorbitant stijgende staatsschulden zal het gevolg zijn, waarna de volgende, nog grotere val in de crisis in de naaste toekomst opduikt. De terugkeer van de “stagflatie” – tegelijkertijd chronische recessie en galopperende inflatie – op een veel hoger niveau dan in de jaren zeventig tekent zich nu al af.

Zijn in de laatste decennia de inkomsten uit lonen massief omlaaggedrukt, de arbeidsomstandigheden precair gemaakt en grote delen van de publieke sector geprivatiseerd, nu zal een onvoorstelbaar groot en verder

groeidend deel van de mensheid eenvoudigweg “overtollig” verklaard worden. De zo vaak genoemde “nieuwe rol van de staat” zal niet in het herstel van een “Rijnlands kapitalisme” van de jaren zestig met volledige werkgelegenheid en groeiende welvaart bestaan, maar in het organiseren en beheren van het sociale, racistische en nationalistische uitsluitingsmechanisme. De terugkeer van de “regulering” en het “staatskapitalisme” is alleen nog denkbaar in de vorm van een autoritair en repressief noodtoestandsbewind.

De wereld is te rijk voor het kapitalisme

De huidige crisis van de financiële markt markeert het keerpunt in het tijdperk van het fictieve kapitaal en daarmee bereikt de fundamentele crisis van het kapitalisme, die zich al in de jaren zeventig aftekende, een nieuw stadium. Deze crisis is niet slechts de crisis van een specifiek “Angelsaksisch systeem” van het “neoliberalisme”, zoals onder mobilisering van antiamerikaanse gevoelens met deels duidelijk antisemitische ondertoon overal beweerd wordt. Veeleer blijkt nu dat de wereld voor de armzalige kapitalistische productiewijze veel te rijk is. Dat de maatschappij uiteen moet vallen, verwilderen en in ellende, geweld en irrationaliteit vervallen moet, wanneer het niet lukt, deze productiewijze te overwinnen. Niet de “speculanten” en de financiële markten zijn het probleem, maar de waanzin van een maatschappij, die rijkdom slechts als afvalproduct van geslaagde realisatie van echte of fictieve kapitaalrealisatie beschouwt. Een terugkeer naar een schijnbaar solide, op de inzet van massalegers van de arbeid gebaseerd kapitalisme is noch mogelijk noch nastrevenswaardig. Ieder offer dat nu verlangd wordt om de (zelf-)vernietigende dynamiek van deze waanzinnige productie- en levenswijze nog aan de gang te houden, is een hoon tegen het goede leven, dat allang mogelijk zou zijn; in een maatschappij voorbij warenproductie, geld en staat. De crisis roept de vraag op over het systeem. Het komt er op aan, haar te beantwoorden.

New Economics Foundation (NEF), 13 oktober 2008
Bron: www.globalinfo.nl/content/view/1726/41

In Engeland verscheen er een interessant rapport: 'a green new deal'. Het werd geschreven door een groep vooraanstaande milieuactivisten en economen. Het pleit voor een radicaal hervormingsprogramma om tegelijk de economische crisis, de klimaatverandering en de hoge energieprijzen aan te pakken. Het dossier is te downloaden op de site www.neweconomics.org. Hier een vertaling van een deel van de inleidende samenvatting.

Vertaling Mathias Bienstman, studiemedewerker Netwerk Vlaanderen vzw.

"De mondiale economie stevent af op drie beslissende confrontaties. Het gaat over de combinatie van de in slechte kredietverlening gewortelde financiële crisis, de versnellende klimaatverandering en de stijgende energieprijzen. Die laatste worden ondersteund door de naderende top in de olieproductie. Deze drie elkaar overlappende gebeurtenissen dreigen uit te groeien tot de perfecte storm, zoals er geen meer is voorgekomen sinds de Grote Depressie. In een bijdrage om dit te voorkomen stellen we een groene New Deal voor.

Het gaat over een combinatie van enerzijds het herreguleren van het financiële en de belastingen en anderzijds een programma gericht op duurzaamheid. Dat laatste door het gebruik van fossiele brandstoffen te verminderen en in een zelfde beweging de werkloosheid en de afname van de vraag aan te pakken. Met beleidsmaatregelen en nieuwe investeringsmechanismen zal de uitstoot van broeikasgassen verminderen en de komende energieschaarste door peak oil beter opgevangen worden.

(...)

We noemen ons hervormingsprogramma een groene New Deal – een combinatie van het op korte termijn stabiliseren en op lange termijn herstructureren van het financieel, belasting- en energiesysteem. Het groen hervormingsprogramma is internationaal van opzet, maar vereist actie op de lokale, regionale, nationale en mondiale niveaus.

We komen tot een actieplan met de volgende speerpunten als we vanuit de noden van het Verenigd Koninkrijk vertrekken:

De stoutmoedige, nieuwe visie over een klimaatvriendelijk energiesysteem realiseren door onder andere ieder gebouw energie te laten winnen. De energie efficiëntie van tientallen miljoenen gebouwen en de productie van hernieuwbare energie zou tot een maximum opgedreven worden. Er is jaarlijks meer dan £50 miljard nodig om dit zo snel en groots mogelijk te doen. Daarom vragen we voor een investeringsprogramma en een actieplan dat in zijn urgentie en impact niet moet onderdoen voor de New Deal in de VS van de jaren dertig, en de mobilisatie voor de oorlog in 1939.

De vorming en opleiding van een 'klimaatleger' van arbeidskrachten. Ze zullen bijvoorbeeld in de bouw aan de slag gaan voor een enorm renovatie en reconstructie programma dat het milieu moet redden. We willen dat er in het VK honderdduizenden groene jobs bijkomen, zowel voor hoog- als voor laaggeschoolden. Op die manier verandert de economie van één die te eng gericht was op financiële diensten en consumptie naar één die de motor is van de ecologische omslag. Het VK heeft de groei in groene jobs tot nu toe grotendeels gemist terwijl er in Duitsland alleen al 250.000 mensen worden tewerk gesteld in de sector van hernieuwbare energie.

Ervoor zorgen dat de olie prijzen op een realistische manier de milieukost verrekenen. Ze moeten ook hoog genoeg zijn om een economische impuls te geven voor energie efficiëntie en hernieuwbare energie, en zo de klimaatverandering effectief aanpakken. CO2 taksen en inkomsten uit de koolstofhandel kunnen bijdragen tot de financiering van het groen hervormingsprogramma. Ze zullen ook van nut zijn om een vangnet te creëren voor diegenen die de stijgende energieprijzen niet kunnen verteren. We pleiten voor de oprichting van een 'olie nalatenschap fonds' dat gevuld wordt met een windfall taks op de winsten van de olie industrie. Het aldus verkregen geld zou de effecten van de klimaatverandering kunnen opvangen en de overgang naar een klimaatvriendelijke economie kunnen

vergemakkelijken.

De ontwikkeling van een breed gamma aan andere financiële innovaties en stimuli om de miljarden bijeen te

brengen die nodig zijn voor het groen hervormingsprogramma. We zouden ons moeten toelagen op slimme investeringen die niet alleen de ontwikkeling van een nieuwe, efficiënte energie infrastructuur bekostigen, maar die ook de vraag naar energie helpen indammen, in de eerste plaats bij de sociaal zwakkeren, bijvoorbeeld door de isolatie van hun woningen te verbeteren. De kennis en technologie voor een energie en transport revolutie zijn al voor handen. Maar de fondsen om de laatste innovaties ten volle te realiseren nog niet.

Om ervoor te zorgen dat het voorzien van geld aan een lage interest in de lijn komt met democratische doelstellingen, financiële stabiliteit, sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid; moeten we nieuwe regels uitwerken voor het financiële systeem. Onze voorstellen zijn geïnspireerd door degene uit de jaren dertig. Ze bestaan uit de verlaging van de rentevoet van de Nationale bank tot op een niveau dat al diegenen helpt die lenen om een nieuwe energie en transport systeem op te zetten. Dit moet gepaard gaan met andere veranderingen in de kredietpolitiek van de overheid zodat de rentevoet op allerlei kredietinstrumenten naar beneden kan. Om de inflatie tegen te gaan willen we tegelijk een veel strengere controle op de kredietverlening en de private geldcreatie.

Een opsplitsing van de ongeloofwaardige financiële instellingen. Ze hebben enorm veel belastingsgeld nodig om op de been te blijven tijdens deze kredietcrisis. We vragen voor de verplichte opsplitsing van grote financiële groepen. Het retailbankieren zou afgesplitst moeten worden van het zakelijk- en investeringsbankieren. Die eenheden zouden dan verder moeten opgesplitst worden in kleinere banken. Kolossale banken maken kolossale fouten die ons allen raken. In plaats van instellingen toe te laten die te groot zijn om failliet te mogen gaan, hebben we instellingen nodig die zo klein zijn dat het gerust fout mag lopen zonder dat ze problemen creëren voor de spaarders of het hele systeem.

Het opnieuw reguleren en inperken van de internationale financiële sector zodat de nationale en globale economie kan veranderen. De financiële sector moet opnieuw dienen, niet bemeesteren. Ze moet in de mondiale economie spaartegoeden veilig omzetten in productieve en duurzame investeringen. Het reguleren van de financiële wereld en het herstellen van de beleidsautonomie van de democratische verkozen overheden, impliceert het opnieuw invoeren van kapitaalcontroles. Deze zijn broodnodig als centrale banken en overheden een van de meest belangrijke hefbomen in de economie willen bepalen en hanteren: de rentevoet.

Alle afgeleide producten en andere exotische financiële instrumenten onder officieel toezicht brengen. De handel moet zich beperken tot de goedgekeurde producten. Elkeen die de regels probeert te omzeilen door off shore of op het net te gaan, zou op de volgende simpele maar effectieve sanctie moeten stoten: negatieve handhaving. Hun contracten zullen geen rechtskracht meer hebben voor onze rechtbanken. Uiteindelijk is het onze bedoeling om de financiële sector ordentelijk in omvang te laten afnemen zodat die weer in gelijke pas loopt met de reële economie.

De ontwijking en ontduiking van belastingen minimaliseren door komaf te maken met belastingparadijzen en de gangbare financiële rapportering van ondernemingen. Er zou een bronbelasting moeten komen op al de inkomsten van financiële instellingen in belastingparadijzen - bijvoorbeeld door het geld te belasten in het land van waaruit de betaling wordt gedaan. De internationale boekhoudkundige - en rapporteringsregels zouden zo moeten veranderen dat de prijszetting voor handel binnen ondernemingen niet langer gemanipuleerd wordt, bijvoorbeeld door land per land te rapporteren. Deze maatregelen zullen geld in de staatskas brengen op een moment dat de economische vertraging de belastingsinkomsten doet verminderen.”

Bron: Green New Deal Group. "A Green New Deal. Joined-up policies to solve the triple crunch of the credit crisis, climate change and high oil prices." www.neweconomics.org 2008.

LEVE DE CRISIS!

Verklaring van XminY Solidariteitsfonds

Sinds de zomer van 2007 voltrekken zich spectaculaire economische ontwikkelingen. Aanvankelijk was dat vooral zichtbaar op de aandelenbeurzen en in de mondiale financiële markten. Maar de effecten zijn nu ook op de 'reële' economie overgeslagen en iedereen verwacht een verdere recessie. Even spectaculair zijn de reacties op de crisis door regeringen, die ongekende hoeveelheden kapitaal uitgetrokken hebben om het financiële systeem op de been te houden. In dat teken zal ook de nieuwe 'BrettonWoods' conferentie staan die de G20-landen op 15 november beleggen. Uit linkse kringen zijn tot nu toe - zeker in Nederland - weinig fundamentele geluiden te horen geweest.

Vrijwel iedereen is het erover eens dat de kredietcrisis een drama is en de ogen zijn wanhopig op minister Bos gericht. Het vertrouwen in hem is tot buitenproportionele hoogtes gestegen en er wordt hem door niemand een strobreed in de weg gelegd. Het enige dat op dit moment telt, is het veiligstellen van de bedrijven en de spaarcenten van Nederlanders. Het is ook verboden verklaard om dieper na te denken over de oorzaken van deze crisis. Het argument hiervoor luidt: 'een brandweer gaat ook niet eerst de lucifer zoeken voordat hij de brand blust'. Dat is natuurlijk waar, maar we kunnen ervan uitgaan dat de meeste brandweermannen geen pyromanen zijn. De Nederlandse regering is dat in dit opzicht echter wel en zij hoeft de lucifer dan ook niet te zoeken. Als mede-aanstichter van de brand weet ze heel goed waar deze te vinden is.

Sinds het presidentschap van Reagan in de VS en Thatcher in Engeland, is een proces in gang gezet van steeds verdere deregulering van nationale en internationale markten en de economie in het algemeen. Overheden of andere vormen van sociale controle dienden zich terug te trekken van uiteenlopende economische terreinen en 'de markt' zou in staat worden geacht allerlei problemen op te lossen, ook op sociaal en ecologisch gebied. Het neoliberalisme werd gepresenteerd als een nieuwe wereldreligie en er ontstond een ware kruistocht om dit geloof over de wereld te verspreiden, met als dogma's: deregulering, privatisering en liberalisering. Zowel de VS als de Europese Unie werpen alles in de strijd om met zoveel mogelijk landen vrijhandelsverdragen te sluiten. De WTO kreeg zelfs de mogelijkheid het recht op vrijhandel op te leggen aan landen via sanctiemogelijkheden en versterkte zo de liberaliseringsprogramma's die de Wereldbank en IMF oplegden aan ontwikkelingslanden.

Ook in de financiële wereld werd deregulering het toverwoord. Overheden trokken zich steeds verder terug en lieten banken en bedrijven vrijwel zonder controle hun gang gaan. Steeds ingewikkeldere financiële producten werden op de markt gebracht, die zelfs degenen die zich in die wereld bewegen, niet meer doorzien. Met de bankrekeningen van de bankiers en managers van multinationals ging het in ieder geval goed, dus van die kant was geen reden tot klagen.

Voor de risico's van dit systeem werd al in een vroeg stadium gewaarschuwd door uiteenlopende experts en bewegingen uit het spectrum van de andersglobaliseringsnetwerken. De stemmen die waarschuwden voor de instorting van dit systeem, namen de afgelopen jaren flink toe. Niemand wilde luisteren of structurele maatregelen nemen. Nu het systeem dan echt is ingestort, doet iedereen, inclusief de Nederlandse overheid, alsof deze crisis als een grote verrassing komt.

Hoe dan ook, de crisis is een feit en overal ter wereld springen overheden bij om banken te redden. Zelfs de grootste fans moeten nu toegeven dat het klassieke neoliberale systeem hiermee definitief tot haar einde is gekomen. De crisis toont aan dat als grote banken of anderssoortige bedrijven in de problemen komen, er plotseling miljarden door de overheid worden vrijgemaakt om hen te redden. De

vraag waarom deze miljarden niet al veel eerder werden ingezet om de schulden van de armste ontwikkelingslanden kwijt te schelden, zodat zij hun eigen ontwikkelingspad konden kiezen, of om de miljoenen hongerigen te helpen, wordt niet gesteld.

Zoals iedereen weet, leeft een groot deel van de mensen in ontwikkelingslanden in grote armoede. Allerlei initiatieven om de armoede te bestrijden via de zogenaamde vrije wereldmarkt zijn de afgelopen decennia ondernomen, maar desondanks is de ongelijkheid in de wereld alleen maar toegenomen. Terwijl er honger wordt geleden, worden de vruchtbaarste gronden en de zoetwatervoorraden massaal ingezet voor de productie van luxeproducten voor het westen. Het waarborgen van de koopkracht van de rijksten wint het dus van het voorzien in de basisbehoeften van de armsten en de bescherming van natuur en milieu.

Ook in de huidige kredietcrisis zijn de grootste slachtoffers de mensen in de ontwikkelingslanden, vooral als de valutacrisis ernstige vormen aan gaat nemen. Veel mensen in Nederland zijn bang. Bang voor recessie, om hun baan te verliezen, om erop achteruit te gaan. Terecht wellicht maar hun leed staat in geen enkele verhouding tot wat de mensen in de ontwikkelingslanden te wachten kan staan. En ook in Nederland is het zo dat de grootste slachtoffers van de crisis de mensen zijn die ook al voor de crisis in armoede of op het randje daarvan leefden. Deze groep van minima zal door de crisis alleen maar groter worden.

Ondanks alle ellende die het met zich mee brengt, zijn wij blij met deze crisis. We zien het als een unieke kans die, indien optimaal benut, structurele verbeteringen in de wereld teweeg kan brengen. Dit is het moment voor fundamenteel andere keuzes zowel binnen als buiten de formele politiek. Onze collectieve taak is om zoveel mogelijk te voorkomen dat - zowel in het Westen als in ontwikkelingslanden - de crisis afgewenteld wordt op de allerzwaksten zoals in de kapitalistische economie gebruikelijk is. Tegelijkertijd moeten we de kansen benutten om alternatieven naar voren te schuiven die het falende (staats)kapitalisme vervangen.

Tot nu toe lijken ingrepen zich vooral te beperken tot de financiële markten. De kredietcrisis gaat echter samen met een klimaatcrisis, een voedselcrisis, een energiecrisis en een biodiversiteitscrisis en deze zijn niet los van elkaar te zien.

Wij pleiten voor internationale sociale- en milieuverdragen die met sancties kunnen worden afgedwongen en boven handelsverdragen als van de WTO moeten staan. Bedrijven die zich hier niet aan houden zouden daarnaast juridisch vervolgd moeten worden. De privatisering van publieke diensten zowel in Nederland, de EU als binnen bilaterale vrijhandelsverdragen, moet worden teruggedraaid. Overheden of andere vormen van collectief beheer moeten er weer verantwoordelijk worden dat alle inwoners toegang hebben tothuisvesting, water, energie, transport, onderwijs en zorg. Zonder hier verder in te gaan op gedetailleerde voorstellen voor alternatieven, hopen wij dat er buiten de huidige kaders gedacht zal gaan worden. Denk aan regionalisering, ruilsystemen en nieuwe bestuursvormen. Er zijn talloze groepen en organisaties die zich al jarenlang bezig houden met het formuleren van dit soort alternatieven en dit is het moment om naar buiten te treden en de aandacht op te eisen!

Het economische beleid moet – zoals we op school leerden – erop gericht zijn dat schaarse hulpbronnen op een efficiënte manier worden ingezet ter voorziening van basisbehoeften. We hebben andere maatstaven nodig dan het huidige Bruto Nationale Product om te meten of een land op economisch gebied succesvol is. Er dient een einde te komen aan het 'groeidenken': er is al lang genoeg welvaart op aarde voor iedereen, het moet alleen veel rechtvaardiger verdeeld worden. De planeet kan

meer groei absoluut niet aan. Hier ligt dan ook de belangrijkste taak voor overheden en maatschappelijke organisaties in het 'Westen' om veranderingen door te voeren. Deze maatregelen hoeven trouwens niet ten koste te gaan van het welzijn van de bewoners, ook niet in het rijke westen. Het leven zal er in kwaliteit op vooruit gaan zonder die oneindige consumptie, zonder de continue zoektocht naar meer, groter en nieuwer. Niemand zal zich daarbij nog langer schuldig mogen maken aan het exorbitant misbruiken van natuurlijke hulpbronnen en het uitbuiten van miljarden mensen elders in de wereld. Hoe sneller we deze omslag maken, hoe meer we bovendien voorkomen dat de schade nog groter wordt, die generaties na ons zullen moeten oplossen.

Natuurlijk zal het leven niet voor iedereen beter worden. Zij die de afgelopen jaren buitensporig geprofiteerd hebben door anderen uit te buiten en van geld verdienen hun enige levensdoel hebben gemaakt, zullen het wellicht en beetje moeilijk krijgen en een nieuwe hobby moeten zoeken. Maar dat is een redelijk onbelangrijk detail dat niet opweegt tegen het belang van de velen die door deze structurele veranderingen een menswaardig leven zouden krijgen. We blussen de brand, gooien alle lucifers weg en gaan de pyromanen laten zien dat een andere wereld mogelijk is!

Bronnen

Op www.globalinfo.nl verschijnt regelmatig een update over de financiële crisis en aankondigingen van acties en dergelijke.

Een verzameling met veel links naar eerder verschenen materiaal is hier te vinden:
<http://crisislinks.wik.is/>

Ook op de Belgische website Uitpers (www.uitpers.be/) verschijnen achtergrondanalyses, evenals op mo.be en vl.attac.be

Andere Nederlandstalige websites met analyses over de crisis :

Marxisme: www.grenzeloos.org

Arbeid: www.solidariteit.nl

Alternatieven: www.globalalternatives.nl

Internationaal:

www.casinocrash.org

www.zmag.org

en vele anderen

Linkse boekwinkels:

De Rooie Rat

Neerlands oudste en grootste linkse boekwinkel:

Oudegracht 65 Utrecht

www.rooierat.nl

Het Fort van Sjakoo

Jodenbreestraat 24 Amsterdam

www.sjakoo.nl